

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 **** (המנוח) ואח' נ' **** (המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

לפני כבוד השופט רן ארנון

התובע

**** ת"ז ****

נגד

הנתבעת

**** ת"ז ****

בעניין עיזבון המנוח:

**** ז"ל, ת"ז ****

פסק דין

בפניי תובענה לקיום צוואה של המנוח **** ז"ל, אשר הועברה אלי על ידי כבוד הרשמת לענייני ירושה ב**** ולאחריה הוגש כתב התנגדות אותו הגישה ביתו של המנוח. את הבקשה למתן צו קיום צוואה הגישה אלמנת המנוח, הגב' **** ז"ל, ברם עוד בטרם התברר ההליך, נפטרה הגב' **** (ביום 15.2.2019), ובעקבות פטירתה הוגשה בקשה למתן צו קיום לצוואתה שלה על ידי בנה ****. יצוין כי מדובר בצוואה הדדית. ביום 23.6.2019 ניתן צו לקיום צוואת המנוחה **** ז"ל מבלי שהוגשה התנגדות.

ביסוד ההתנגדות לצוואת המנוח עומדות שתי טענות: המנוח לא היה כשיר לערוך צוואה עקב מצבו הבריאותי והקוגניטיבי. הצוואה נערכה תחת השפעתה הבלתי הוגנת של המנוחה על המנוח. נטען כי המנוחה שלטה במנוח והכתיבה לו את רצונה, תוך ניצול חולשתו הפיסית והקוגניטיבית בעת עריכת הצוואה, דבר אשר הביא להדרתה של הבת המתנגדת והורשת כל עיזבונו לבן, מבקש צו הקיום.

הצדדים

1. הצדדים לתובענה הם ילדיהם המאומצים של המנוח **** ז"ל ת.ז. **** (להלן: "האב המנוח" או "המנוח") ו**** ז"ל ת.ז. **** (להלן: "האם המנוחה" או "המנוחה").

2. הצדדים לתובענה הם ילדיהם היחידים של ההורים המנוחים (להלן: "ילדי המנוחים").

3. בהתאם להוראות תקנות הירושה, המתנגדת לצוואה היא ביתם של המנוחים – תקרא הנתבעת (להלן: "הנתבעת") והנהנה מכח הצוואה ומבקש צו הקיום, הבן של המנוחים ואחיה של המתנגדת- יקרא התובע (להלן: "התובע").

רקע עובדתי

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 **** (המנוח) ואח' נ' **** (המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

4. ההורים המנוחים ערכו שלוש צוואות הדדיות בעדים, האחת מיום 14.10.2010 בה ציוו להוריש את כל רכושם לילדיהם שווה בשווה, למעט תכשיטי זהב אותם ציוו בחלקים שווים לנכדות, **** (הבת של התובע) ו**** (הבת של הנתבעת) (להלן: **"הצוואה הראשונה"**), צוואה זו הוחלפה בצוואה אחרת מיום 06.06.2012 בעקבות מעבר דירה של המנוחים, אך פרט לשינוי פרטי הדירה לא חל כל שינוי מהותי בצוואה (להלן: **"הצוואה השנייה"**).

4.1. בצוואה השלישית מיום 10.09.2017 הדירו ההורים את הנתבעת מהצוואה והורישו את מלוא רכושם לתובע, למעט התכשיטים אותם ציוו כאמור לנכדות (להלן: **"הצוואה השלישית" או "הצוואה"**). את שלושת צוואותיהם של בני הזוג ערכה נוטריון ועוה"ד **** והיא גם שימשה כעדת קיום לשלושת הצוואות.

5. השינוי בצוואה נערך לאחר תקרית חריגה ויוצאת דופן בה סטרה הנתבעת (הבת) לאם המנוחה במהלך ויכוח, ביום 28.8.17, עת שהו המנוחים, הצדדים ומשפחותיהם בנופש משפחתי במלון ****, חופשה אשר נועדה לאחד את המשפחה ולגשר על הפערים שנוצרו במשך השנים, נוכח מצבו של המנוח שכבר היה חולה תקופה ממושכת במחלת סרטן וברור היה כי לא יאריך ימים. (להלן: **"האירוע המכונן"**).

6. משנת 2009 סבל המנוח משתי מחלות - סרטן ואפילפסיה. לאחר 8 ניתוחי ראש מסובכים לכריתת גידולים ממוחו חלה החמרה במצבו בשנת 2016, גרורות ממאירות פשטו בגופו. המנוח סרב להמשיך לקבל טיפולים, העדיף להישאר בביתו ומאוגוסט 2017 טופל במסגרת הוספיס בית. המנוח קיבל תרופות אופיואידיות לעמעום הכאב באופן קבוע.

האב המנוח הלך לבית עולמו ביום 15.11.17 וביום 03.01.18 הגישה אלמנתו האם המנוחה בקשה לצו לקיום צוואה אחר המנוח ב****.

7. במסגרת הבקשה לצו קיום נתבקשה האם המנוחה להגיש לרשם תצהירים של העדות החתומות על הצוואה, עוה"ד ונוטריון **** ומזכירתה הגב' *****, להבהרת נסיבות עריכת הצוואה וחתימתה, זאת נוכח סמיכות הזמנים היחסית בין מועד עריכת וחתימת הצוואה לבין מועד פטירת המנוח (כאמור לעיל המנוח נפטר חודשיים לאחר החתימה על הצוואה).

8. בתצהירים שהוגשו על ידי עדות הקיום נרשם כי המנוח היה מחובר לצינור חמצן במועד החתימה על הצוואה. כמו כן נרשם כי הוא הנהג בראשו בהסכמה למשמע הסיפור שסיפרה המנוחה אודות האירוע במלון ****, אותו אירוע שהביא אותם לשנות את צוואתם הקודמת ולהדיר את הבת, שנהגה כלפי האם באלימות וככל הנראה גם בגסות רוח כלפי האב.

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 ****(המנוח) ואח' נ' ****(המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

9. לאור האמור בתצהירים אלה, דרש הרשם לענייני ירושה לקבל מסמכים רפואיים הנוגעים למנוח. במקביל ביום 05.11.18 חתמו עדות הקיום על תצהירים משלימים, לפיהם המנוח לא היה מחובר לבלון חמצן והמדובר היה בטעות בזיכרון של המצהירות.

10. ביום 25.02.19 הלכה האם לעולמה באופן פתאומי. למחרת ביום 26.02.19 הגיש התובע את המסמכים הרפואיים בהתאם לדרישת הרשם.

11. התובע הגיש בקשה לקיום צוואה אחר האם המנוחה וביום 23.06.19 ניתן צו לקיום צוואה בעניין עיזבון האם, כאמור, מבלי שהוגשה התנגדות.

התיק הועבר להכרעתו של בית המשפט ביום 07.08.19, בטרם הוגשה התנגדות, שכן מהתצהירים המשלימים שהוגשו על ידי האם המנוחה, עלה חשש אצל הרשם לענייני ירושה, באם האמור בצוואה משקף את רצון המנוח והאם היה כשיר לחתום על צוואה ולהבחין בטיבה.

12. הנתבעת העמידה התנגדותה על 2 רגליים עיקריות:

12.1. כשרות המנוח לצוות.

12.2. השפעה בלתי הוגנת מצד האם.

13. ההתנגדות נדונה בפניי ביום 28.06.20. בהסכמת הצדדים הוריתי על מינוי ד"ר עמיקם טל, כמומחה מטעם בית המשפט, לחוות דעתו ביחס למצבו הקוגניטיבי ומידת כשירותו של המנוח בעת חתימת הצוואה, על סמך כל המידע הרפואי אשר יוצג בפניי על ידי הצדדים.

14. ביום 20.01.21 הוגשה חוות הדעת בה הדגיש המומחה עצמו, כי לא ניתן לקבוע באופן ברור וחד משמעי בעניין תפקודו הקוגניטיבי ושיקול דעתו של המנוח מהמסמכים הרפואיים שהונחו בפניי, שכן לא נמצא תיאור קליני על מצבו ולא נרשמה התרשמות הרופאים ביחס להפרעות המנטליות מהן סבל במועד חתימת הצוואה.

15. שני הצדדים לא העבירו שאלות הבהרה ולא ביקשו לחקור את המומחה.

16. בדיון ההוכחות שהתקיים ביום 11.05.21 נשמעו עדויות בעלי הדין עצמם ו- 3 עדויות מטעם מבקש צו הקיום:

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 ****(המנוח) ואח' נ' ****(המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

- 16.1. עוה"ד ונוטריון **** – הכירה את בני הזוג שנים רבות וערכה עבורם את שלושת הצוואות ובנוסף שימשה כעדת קיום לשלושת הצוואות.
- 16.2. הגב' **** – עדותה נשמעה מבלי שהגישה תצהיר, חברת משפחה ואחות במקצועה אשר טיפלה במנוח עד למועד פטירתו.
- 16.3. הגב' **** – אחותה של האם המנוחה.
17. להשלמת התמונה ייאמר כי הוגשו 3 תצהירים של עדות מטעם המתנגדת אך אלו לא התייצבו לדיון ההוכחות וביום 11.5.21 ניתנה החלטה על הוצאת התצהירים מהתיק.
18. לאחר הדיון הגישו הצדדים סיכומים בכתב, ועתה, משנאספו אלה לתיק בית המשפט, הגיעה העת לדון ולהכריע בתובענה.

תמצית טענות הנתבעת

19. הנתבעת מתנגדת לצוואה מיום 10.09.17 ועותרת להורות על ביטולה ולהכריז תחתיה על הצוואה מיום 06.06.2012 כמחייבת.

20. עילות ההתנגדות נשענות על שני אדנים עיקריים -

- 20.1. כשרות המנוח – נוכח מצבו הרפואי, לאחר 8 ניתוחי ראש, בהיותו נתון תחת השפעת התרופות האופיאידיות החריפות שקיבל מיוני 2017, המנוח לא היה צלול בדעתו עת חתם כביכול על צוואה המנסלת את הנתבעת נישול מוחלט מירושתו, ולא היה מודע למשמעות חתימתו והשלכותיה. לראייה מצבו אף עורר את חשדו של ב"כ היועמ"ש ועל כן הועבר התיק לעיון בית המשפט עוד בטרם הוגש כתב ההתנגדות.
- 20.2. לטענת הנתבעת נוכח מצבו, בהיותו ישנוני ורדום בהשפעת התרופות שקיבל תוך שנעזר בבלון חמצן, לא יעלה על הדעת כי המנוח כתב את האמור בצוואה, מתוך רצונו החופשי, בדעה צלולה ובנפש חפצה, כאמור בסעי' 7 לצוואה.
- 20.3. עוד טוענת הנתבעת יש ליתן משקל רב למסקנה אליה הגיע המומחה מטעם בית המשפט בחוות דעתו, לפיה סביר יותר להניח כי המצווה לא היה כשיר קוגניטיבית להבין טיבה של הצוואה בעת חתימתה.

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 ****(המנוח) ואח' נ' ****(המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

- 20.4. השפעה בלתי הוגנת מצד האם המנוחה – הנתבעת טוענת כי הדרתה מהצוואה השנייה היה פרי מוחה של האם ולא יוזמת המנוח עצמו. לשיטתה, האם הפעילה על המנוח השפעה בלתי הוגנת, תוך ניצול תלותו בה בזמנים הו נערכה ונחתמה הצוואה, לאחר שזו נפגעה מהתנהגותה של הנתבעת בתקרית שאירעה במלון ****.
- 20.5. כן נטען לביטול הצוואה מחמת מעורבותה של האם בעריכת הצוואה. האם היא זו שיזמה את המהלך, התקשרה לעוה"ד **** והודיעה לה על השינוי בצוואה, ללא שיתוף האב, כאילו היה מיותר וזו האחרונה לא טרחה לשאול את המנוח בדבר עמדתו, כך שלא התברר רצון המצווה.
- 20.6. הנתבעת מטעימה כי אביה אולץ למלא אחר מבוקשה של האם, שכן לא היה לו הכוח להתנגד לה במצבו הסיעודי, כשהוא מתגורר ב**** המרוחקת ותלוי ברעייתו באופן מוחלט.
- 20.7. לטענתה לא יעלה על הדעת שהאב ידיר אותה מצוואתו מרצונו החופשי, היות ואהב אותה בכל לבו, אלמלא ההשפעה הבלתי הוגנת מצד אמה.
21. לטענת הנתבעת, נוכח ידיעתה על השפעתה הכפייתית של האם, יצרה עוה"ד **** תרחיש מבוים לצורך הכנת תשתית ראייתית, לפיו יצאה האם מהבית בעת הקראת הצוואה למנוח והמנוח חתם לכאורה מרצונו החופשי על הצוואה. לשיטתה, לא מן הנמנע כי האם היא זו שחתמה תחתיו, שכן עיון בחתימת המנוח על גבי הצוואה מעלה ספק באשר לאמיתות החתימה. הנתבעת השוותה את החתימה על הצוואה לחתימות קודמות של האב ומבדיקת עין עולה חשד שאין זו חתימת המנוח.
22. הנתבעת מטעימה כי גם אם המנוח מלמל או הבין דבר מה מן המתרחש בשעת חתימת הצוואה – ואין הדבר כך – הרי שהצוואה נחתמה תחת השפעה בלתי הוגנת של האם שהופעלה עליו וזאת בייחוד לאור מצבו הפיסי והקוגניטיבי הירוד, בו כל השפעה ולו הקלה ביותר, יש בה כדי להוות השפעה בלתי הוגנת.
23. לטענתה סמיכות הזמנים – מתום החופשה במלון **** ביום 28.08.17 ועד שפנתה האם לעוה"ד **** בדבר השינוי בצוואה ביום 31.08.17 - מעוררת חשד כי התכנית לשנות את הצוואה נרקמה בין האם לעוה"ד **** מבלי שהמנוח ייתן דעתו על כך.

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 **** (המנוח) ואח' נ' **** (המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

24. לטענת הנתבעת, נוכח מצבו הרפואי של המנוח היה על עוה"ד **** לדרוש חוות דעת רפואית/פסיכיאטרית במועד עריכת הצוואה ואין לקבל את טענתה בדבר היכולת של המנוח להבין על מה הוא חותם רק כי "הנהן בראשו".

25. עוד נטען כי נוכח מצבו הבריאותי, היה על עוה"ד **** לבקש חו"ד רופא לקביעת כשרות המנוח לצוות ומשלא עשתה כן, לא עמדה בחובתה המשפטית כנדרש על פי תקנה 4 לתקנות הנוטריונים תשל"ז 1977, כל שכן לאחר הרישום הרפואי מיום 29.06.17 בו צוין כי המנוח חולה סיעודי הנזקק לעזרה רבה ולאחר שבחוות הדעת הדגיש המומחה כי על מנת לקבוע מידת כשרות המצווה יש להסתייע בהערכה פסיכיאטרית או קוגניטיבית. תחת זאת הסתפקה עוה"ד **** בשיחה עם חולה רדום ומנותק וקבעה בפסקנות כי המנוח היה צלול.

26. עוד לענין זה מטעימה הנתבעת כי אף התובע עצמו העיד כי עוה"ד **** לא עשתה מלאכתה כנדרש ממנה כעו"ד ונוטריון, משלא צילמה את מעמד החתימה והיתה זו טעות מבחינתה שלא עשתה כן.

27. לטענת הנתבעת בקרבת המנוח היה מצוי בלון חמצן, על כן הוצהר בתצהיר הראשון שניתן על ידי עוה"ד **** ומזכירתה כי המנוח השתמש בחמצן בעת חתימת הצוואה ויכול היה רק להנהן בראשו. לשיטתה יש להעדיף גרסה זו, הגרסה הראשונית, שכן סביר יותר להניח שבעת עריכת התצהיר הראשון, לא שיערה עוה"ד **** בדעתה כי הדברים יגיעו עד לפתחו של בית המשפט.

28. עוד נטען, כי עובדת השימוש בחמצן הוכחשה על ידי עוה"ד **** ומזכירתה בתצהיר השני מיום 05.11.18 בעקבות לחץ שהופעל עליהן מטעם האם המנוחה.

29. הנתבעת טוענת כי לעובדת שימוש המנוח בחמצן בעת החתימה חשיבות רבה. בניסיון להתנער מעובדה זו נערך תיאום עדויות בין עדת הקיום עוה"ד **** מזה והגב' **** מזה. לראייה, באופן תמוה, בשתי העדויות ניתן תיאור מדויק של תחבושת באזור האף של המנוח בעוד שבחוות דעת המומחה אין כל אזכור של חבישה באזור האף. עוד לענין זה טענה הנתבעת כי מחקירתה של הגב' **** ספיר עולה כי העדה הודרכה.

30. הנתבעת מוסיפה וטוענת כי בנסיבות בהן לא מסרה האם הודעה למנוח על ביטול הצוואה הראשונה, אין תוקף לצוואה, בהתאם להוראות סעיף 8(א) לחוק. סעיף 8(א) קובע כי אין לבטל צוואה הדדית באופן חד צדדי, ביטול צוואה הדדית ייעשה בכפוף למסירת הודעה בכתב לבן

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 ****(המנוח) ואח' נ' ****(המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

הזוג – השותף לצוואה ההדדית. לשיטתה של הנתבעת, אין לקבל את דבריה של עוה"ד **** בדבר הפתק שכתבה האם על בקשתם המשותפת לשינוי הצוואה כהודעת ביטול, שכן לא צורפה עדות גרפולוג המעידה כי מדובר בכתב ידה של האם.

31. היחסים בין הצדדים – לטענת הנתבעת כבר בהיותה בגיל 10 הוצאה מהבית על ידי שירותי הרווחה בשל התעללות מתמשכת מצד האם כלפיה, בעוד שהאב שמר עימה על קשר לאורך כל השנים, נהג לבקר אותה, לרוב לבדו, במוסד בו שהתה, העניק לה טיפול אבהי מסור והוכיח אהבתו אליה. להוכחת טענתה צרפה הנתבעת תצהירים של העובדת הסוציאלית הגב' **** ושל הפסיכולוגית הקלינית הגב' *** אשר ליוו אותה בטרם ובתקופת שהותה בפנימיית ****. ברם, כפי שצוין לעיל, תצהירים אלה הוצאו מהתיק נוכח אי התייצבות העדות לחקירה נגדית.

32. לטענת הנתבעת, מאז שנת 2015 בבגרותה, ובמיוחד לאחר שהתגרשה, שמרה על קשר טוב ורצוף עם הוריה ואחיה, ביקרה המון בבית הוריה, כולל בחגים והמשפחה היתה מלוכדת.

33. לטענת הנתבעת מערכת יחסים בין התובע להורים לא היתה טובה ולראייה הובא לידיעתה במסגרת הליך ההוכחות כי גם התובע נשלח לפנימייה בהגיעו לגיל 14 ובעת גיוסו לצה"ל קיבל מעמד של חייל בודד מה גם כי התובע עצמו העיד כי יחסיו עם המנוח לא היו טובים.

34. לטענתה לא היתה מיודעת על מותם של ההורים, על כן נבצר ממנה ללוותם בדרכם האחרונה.

35. ככל ותעלה טענת שיהוי בהגשת ההתנגדות – תטען הנתבעת כי המידע על הבקשה לקיום הצוואה נמנע ממנה בטענה כי התובע אינו יודע מקום מגוריה, מה שמעיד על רצונו של התובע להיות הנהנה היחיד מהצוואה, להדיר אותה מההליך כולו ולפעול כאילו לא הייתה בת משפחה כלל. בכל מקרה האם נפטרה ביום 25.02.19 בעוד שההתנגדות הוגשה כשנה ממועד פטירתה, ביום 08.03.20.

36. לטענת הנתבעת, התובע לא נכח בעת האירוע שקרה במלון **** (נכח במלון אך לא באירוע עצמו) ועל כן עדותו בענין זה היא מפי השמועה.

תמצית טענות התובע

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 ****(המנוח) ואח' נ' ****(המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

37. התובע עותר לדחות את ההתנגדות של הנתבעת וליתן צו לקיום צוואת המנוח, צוואה המשקפת את רצונו האחרון של מנוח ושלא נפל בה כל פגם.

38. התובע טוען כי האב היה מודע למעשיו עד מועד פטירתו בנובמבר 2017 למעט בשבוע האחרון לחייו, כאשר קיבל תרופות לשיכוך כאבים, כל שכן בספטמבר, עת חתם האב על הצוואה, היה כשיר שכלית ונפשית וחתם על הצוואה מרצונו החופשי, מתוך מודעות מלאה לחתימה ומתוך הבנה מוחלטת של תוצאות חתימתו על הצוואה.

39. התובע מטעים כי בשבועיים האחרונים לחייו של המנוח, לא מש ממיטתו, טיפל בו ואף שהה בחופשה מיוחדת לצורך כך מעבודתו.

40. עוד נטען כי הנתבעת הועברה לפנימייה, עוד בהיותה בת 10 שנים, בשל התנהגותה הבלתי מרוסנת שהסבה המון צער להוריהם. לטענת התובע, מאז עזיבתה את הבית הקשר לא חודש ולמעשה הנתבעת לא הייתה חלק מהמשפחה. התובע ציין כי גם בעת נעוריה התובעת בחרה שלא להגיע לבית ההורים והעדיפה להיות במשפחת אומנה.

41. לטענת התובע, הנתבעת לא היתה בקשר עימו ועם ההורים בבגרותה. בגיל 18 פתחה הנתבעת את תיק האימוץ וחידשה את הקשר עם אמה הביולוגית ובמקביל ניתקה את הקשר עימו ועם ההורים, מעולם לא חגגו יחדיו חגים, לא אכלו ארוחות משותפות ועם נישואיה שינתה את שם המשפחה והוסיפה אותו חזרה רק לאחרונה לצורך רצונה לזכות בהתנגדותה לצוואת ההורים.

42. לטענת התובע הנתבעת ניסתה ליצור מצג שווא לפיו קיים נתק בין התובע להורים בעוד שהיחסים ביניהם היו טובים מאז ומתמיד והתבססו על אהבת אמת. ההורים ראו בו ובילדיו את המשפחה היחידה שהייתה להם משך כל השנים.

43. התובע ציין כי בין ההורים שררה אהבה והרמוניה והאם תמיד דאגה למנוח עד יומו האחרון. מעולם לא היו יחסיהם כשולטת ונשלט כפי שהנתבעת מנסה לתאר וכל החלטה נעשתה בצוותא.

44. התובע טוען, כי המנוח היה אומנם חלש גופנית בשל הטיפולים שעבר, אך מבחינה קוגניטיבית הוא תפקד, ועד יומו האחרון היה כשיר ומודע לסביבתו. בשנת 2017 החליט האב כי אינו

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 ****(המנוח) ואח' נ' ****(המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

מעוניין להמשיך בטיפולים והועבר לטיפול בהוספיס בית. התובע רואה בהחלטה זו של האב ראייה לכך שהאב היה צלול ומודע ובעל יכולת לקבל החלטות על עצמו ועל חייו.

45. לטענת התובע, מטרת הנופש המשפחתי במהלכו קרה האירוע המכונן, היתה לשמח את האב שידע כי המחלה מתקדמת, אך במקום ליצור אווירה טובה, הנתבעת התנהגה בצורה מבישה ומשפילה כלפי ההורים, קיללה את האב המנוח ואיחלה למותו ואף סטרה לאם בפניה בחזקה ומעוצמת המכה עפו משקפי הראייה של האם ונשברו. מייד לאחר אירוע זה עזבו ההורים המנוחים את המקום ומאז לא היה כל קשר בינם לבין הנתבעת. הנתבעת מעולם לא הביעה חרטה על מעשיה ולא באה להתנצל בפני ההורים. הנתבעת גם בחרה שלא להשתתף בהלוויית האב ולאחר מכן גם לא בהלוויית האם. טענתה כי לא ידעה על פטירת האב אינה נכונה שכן הדבר פורסם ברשת החברתית "פייסבוק" על ידי חברה משותפת שלה ועל כן וודאי נחשפה לפרסום וידעה על מות האב.

46. לטענת התובע, ככל הנראה האב הוא זה ששכנע את האם לנשל את הנתבעת מהצוואה, בשל העלבון הרב לאחר איחולי המוות של הנתבעת כלפיו במהלך האירוע **** ולא כפי שנטען על ידי הנתבעת.

47. בימיו האחרונים הביע המנוח צער על שלא הספיק לבלות יותר עם התובע בילדותו, אך לא הזכיר שום עובדה לגבי הנתבעת.

48. לעניין חוות הדעת - המומחה עצמו טען כי הוא לא יכול היה לקבוע מסקנה ברורה ונחרצת כפי שבית המשפט מצפה ממנו, וכי אין משקל משמעותי להשפעת התרופות שקיבל על הערנות, הקוגניציה והמצב המנטלי של המנוח.

49. לטענת התובע ההתנגדות הוגשה בשיהוי ניכר, שנה ושלושה חודשים לאחר מות האב, והיא לא הייתה מוגשת אלמלא הרשם לענייני ירושה היה מעביר את התיק לבית המשפט.

דיון והכרעה

50. אקדים אחרית לראשית, לאחר עיון במלוא התשתית הראייתית, הגעתי למסקנה כי דין ההתנגדות להידחות.

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 ****(המנוח) ואח' נ' ****(המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

המסגרת הנורמטיבית

51. נקודת המוצא בעת הכרעה בענין צוואה היא עיקרון כיבוד רצון המת. ההנחה היא, כי צוואה מבטאת את רצונו האמתי והמלא של המת לאשר ייעשה בנכסיו לאחר מותו, והאופן בו יחולק עזבונו לאחר לכתו מן העולם. הצוואה משקפת את האוטונומיה שלו כפרט ואת זכותו החוקתית בקניינו. כיבוד רצונו של המת להורות מה ייעשה ברכושו הינו חלק מכבוד האדם שלו (ראו: דנ"א 7818/00 יוסף אהרן נ' אמנון אהרני, נט(6) 653 (2005) ובע"מ 4990/12 מ.ז. נ' ח.ז. (פורסם במאגרים, מיום 13.12.2012)).

52. כפועל יוצא, בבוא בית המשפט לבחון צוואה עליו לכבד את רצון המת ולהימנע ככל האפשר מפגיעה בחופש הציווי. בית המשפט ככלל, ימעט לבטל או לשנות צוואה ועל המבקש לעשות כן להרים נטל כבד ביותר לצורך הוכחת טיעונו (ראו: ע"א 724/87 ורדה כלפה (גולד) נ' תמר גולד, מח(1) 22 (1993) ובע"מ 11116/08 פלוני נ' אלמוני (פורסם במאגרים, מיום 5.7.2012)).

53. כאמור, מצווים אנחנו לכבד את רצון המת, אך כלל לא פחות חשוב הוא גם לבטל צוואה כאשר ישנו פגם מהותי בכושר השיפוט של המצווה, או כאשר מוכח שהצוואה לא נערכה מתוך רצון חופשי ואמיתי (ראו: ע"א 5185-93 היועץ המשפטי לממשלה נ' רינה מרום (להלן: "פסק דין מרום") (1) 318 (1995)).

כשרות המנוח לצוות והטענה כי לא ידע להבחין בטיבה של הצוואה:

54. לב ליבה של ההתנגדות עוסקת בהכרעת מידת כשירותו של המנוח בעת עריכת הצוואה.

55. הוראות סעיף 26 לחוק הירושה, התשכ"ה-1965 (להלן: "החוק") קובעות:

הכשרות לצוות

"צוואה שנעשתה על ידי קטין או על ידי מי שהוכרז פסול-דין או שנעשתה בשעה שהמצווה לא ידע להבחין בטיבה של צוואה – בטלה".

56. יושם-אל-לב כי בסיפא של סעיף 26 ישנה התייחסות מפורשת למצבו הקוגניטיבי של המצווה במועד הספציפי בו חתם על הצוואה, מכאן שצוואה תהיה בתוקף רק במידה ובשעה שנחתמה על ידי המצווה, הוא ידע להבחין בטיבה, וזאת מבלי כל קשר למצבו הקוגניטיבי בטרם נערכה הצוואה או גם אם לאחר החתימה השתנה מצבו לרעה.

57. לטענת הנתבעת המנוח לא היה כשיר לערוך את הצוואה נוכח מצבו הרפואי:

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 ****(המנוח) ואח' נ' ****(המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

ש. הוא היה כשיר מבחינה קוגניטיבית או פיזית לידיעתך
ת. לדעתי לא, 8 ניתוחים בראש, במוח.
(עמ' 22, ש' 5-6)

58. במקרה דנן, יש לבדוק האם מצבו הקוגניטיבי של המנוח אפשר לו להבחין בטיבה של הצוואה. נטל ההוכחה לקיומה של הגבלה על המצווה להבחין בטיבה של צוואה, מוטל על מי שרוצה להבנות ממנה, דהיינו על המתנגד לצוואה. כמות ההוכחה אינה עניין של מה בכך וכדי לעמוד בנטל זה לא די בהעלאת ספיקות גרידא (ראו: ע"א 279/87 רבינוביץ נ' קרייזל, פ"ד מג (4) 760; ע"א 142/86 מיכסון נ' מיכסון, פ"ד לה (2) 155). (ראו: פרופ' שילה, פירוש להחוק, תשכ"ה-1965, הוצאת נבו, כרך 1 עמוד 248, ע"א 190/68 סוטיצקי נ' קלינברוט, כב(2) 138 (20.6.68), וכן ע"א 733/88 אהרוניאן ואח' נ' אלישקה, מה(5) 705, 709 וגם בע"מ 3539/17 פלונית נ' פלוני, [פורסם במאגרים] עמוד 6 לפסה"ד מיום 11.6.17 :

"ברי על דרך הכלל, כי חזקה על אדם שכשר הוא לפעולות משפטיות – בהן עשיית צוואה – וחזקה על מצווה כי בעת עריכת צוואתו ידע להבחין בטיבה של צוואה. הטוען כי בעת עשייתה של צוואה לא ידע המצווה להבחין בטיבה של צוואה – עליו הנטל להוכיח טענתו...לא די בהעלאת ספיקות גרידא אלא יש צורך בראיות ממשיות וברורות"

כיום, לאחר חקיקת חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, נקבע בפסיקה כי שלילת הכושר לצוות, ובמיוחד בדיעבד, מאדם שבמהלך חייו לא הוטל ספק בכושרו לעשות כן, אינה עניין של מה בכך, הנטל לסתור חזקת כשרות בסיסית זו לאחר מותו של אדם הינו כבד ביותר. ראו: פרשת מרום (1) 318 וע"א 724/87 כלפה נ' גולד, פ"ד מח (1) 2. יפים הם דבריו של כב' הנשיא ברק בע"א 1900/96 טלמצ'יו נ' האפוטרופוס הכללי (פורסם במאגרים):

"ניצבים אנו בפני המציאות, שבה המצווה אינו עוד בחיים. שוב אין הוא יכול לעשות צוואה או לשנות מהצוואה שעשה. כל שנוותר לנו היא הצוואה שאותה עשה. אותה עלינו לפרש. אל לו לפרשן לערוך למצווה צוואה שהוא רצה לערוך אך שלא ערך אותה, הלכה למעשה. מכאן נקודת המוצא הפרשנית, שלפיה עלינו לכבד את רצון המצווה כפי שמצא ביטוי בצוואה, ולא רצון שלא מצא ביטוי בצוואה"

59. עוד נקבע בפסיקה כי על המצווה להיות בדעה צלולה ולפרש נכונה את המציאות הסובבת אותו, כאשר דעתו משוחררת מלחצי נפש חולניים, תעתועי דמיון ומחשבות שווא. המשקל שיינתן לשיקולים אלה, משתנה מעניין לעניין על פי נסיבותיו של כל מקרה ומקרה. על ביהמ"ש להשתכנע שהיה בהתנהגותו הכוללת של המצווה, בעת עריכת וחתמת הצוואה, כדי

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 ****(המנוח) ואח' נ' ****(המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

להצביע שהמצווה ידע להבחין בטיבה של הצוואה (ראו: דנ"א 1516/95 מרום נ' היועמ"ש, פ"ד נב (2) 813; פס"ד מרום לעיל(1) 318 וע"א 1212/91 קרן ליב"י ואח' נ' פיליציה בינשטוק, פ"ד מח (3) 705).

60. הרכיבים העיקריים שיש להביא בחשבון על מנת לבחון האם המנוח היה בעל כושר להבחין בטיבה של הצוואה סוכמו בפסיקה בשלושה:

א. מודעות המצווה לעובדה שהוא עורך צוואה.

ב. ידיעתו בדבר היקף הרכוש ויורשיו.

ג. מודעותו לתוצאות עריכת הצוואה על יורשיו.

(ראה: ת"ע (ת"א) 102160-09 עזיבון המנוחה א.ג. ז"ל נ' ר.ג.ג. [פורסם במאגרים] תק-מש 2011 (3) 451; ת"ע (ת"א) 108470/08 מ.ל ואח' נ' האפו' הכללי- תל אביב ואח', [פורסם במאגרים] תק-מש 2010 (2) 1 ות"ע (****) 1120-08 ק.ט. נ' פ.ז. [פורסם במאגרים] תק-מש 2012 (1) 780).

61. בניגוד להגבלת הכשרות של קטין ופסול דין, הגבלת כושר זו עניינה מצבו הנפשי והגופני של המצווה בשעת חתימת הצוואה, כאשר נקודת הזמן הרלוונטית הינה מועד החתימה על הצוואה (ראה: ש' שוחט "דיני ירושה ועיזבון" (הוצאת סדן, תשס"ה-2005), עמ' 98. ראו גם: תע (חי') 5167-12-08 עזיבון המנוח י.ל. ז"ל נ' י.כ. [פורסם במאגרים, מיום 2.2.2014]).

62. חשוב להדגיש כי הפסיקה אינה מחייבת שהצוואה תיערך בתבונה או בסבירות או במידה של הומניות, אלא הם עניין לרצונותיו של המצווה (ראו: ע"ז (חי') 1088/82 רז נ' מזרחי, [פורסם במאגרים] פ"מ תשמ"ה (ב) 169).

63. להוכחת טענות בעניין מצב נפשי וגופני יש להסתייע בעדות רפואית או עדות אחרת לפיה בשל מצב נפשי, מנטלי וגופני מצווה לא ידע להבחין בטיבה של צוואה - כשהמועד הרלוונטי הוא מועד חתימת הצוואה, ובענייננו יום 10.09.17. ראו גם עמ"ש (מרכז) 60984-12-16 פלונית נ' אלמונית (29.3.18) וגם ע"א 851/79 בנדל נ' בנדל, פ"ד לה(3) 101, 105.

מן הכלל אל הפרט:

מצבו של המנוח בעת חתימת הצוואה

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 ****(המנוח) ואח' נ' ****(המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

64. צוואת המנוח נחתמה ביום 10.09.2017 ובהתאם לכך, יש לבחון את מצבו של המנוח בזמן ובטווח הזמן הקרוב לחתימתו על הצוואה.

65. בענייננו, אין ספק שהמנוח סבל משנת 2009 מאפילפסיה וממחלת הסרטן ועבר מספר ניתוחים להסרת הגידולים ממוחו. בשנים 2016-2017 חלה החמרה במצבו והוא הועבר למסגרת של הוספיס ביתי. סמוך למותו קיבל המנוח תרופות אופיאידיות שעשויות היו להשפיע על מצבו הקוגניטיבי ומצבו הגופני הלך והתדרדר תוך תלות רבה בסביבה.

66. יחד עם זאת, אין באמור די כדי לקבוע שהמנוח לא ידע להבחין בטיבה של צוואה, ומכל מקום, טענה זו, יש לתמוך במסמכים רפואיים או ראיות מבוססות, מהם ניתן ללמוד ברמת וודאות גבוהה כי המנוח לא היה מסוגל להבחין בטיב הצוואה במועד חתימתה. בעניין זה, לא עמדה הנתבעת בנטל הראייתי וכפועל יוצא ממנו בנטל ההוכחה המוטל עליה.

חוות דעת מומחה

67. ביום 20.01.21 הגיש המומחה חוות דעתו (להלן: "חוות הדעת") בגדרה הדגיש כי לא ניתן היה להגיע למסקנה אופרטיבית ברורה, ביחס למצבו המנטאלי של המנוח במועד בו נחתמה הצוואה, בהעדר רשומות רפואיות המתארות את מצבו וכי הוא מודע לכך שחוות הדעת אינה עונה על מה שבית המשפט ביקש ממנו:

"לאור העדר בדיקות והערכות מקצועיות ממוקדות, לא ניתן להעריך נכוחה את שיעור הפגיעה בתחומים אלו בחייו של המנוח באותה עת לרבות בעת שכתב את צוואתו..."

רופאים אשר ערכו ביקורי בית בתקופת הוספיס בית בבית המנוח בתקופת אוגוסט 2017 ועד למותו של המנוח בנובמבר 2017, לא רשמו רישומים קליניים המתארים את מצבו הגופני קל וחומר מנטלי קוגניטיבי נפשי של המנוח באותה עת... לאור השטחיות והרישול הזה, אין בידי הכלים לקבוע במדויק את שבית המשפט מבקש ממני ולא נותר לי אלא לבצע הערכה והשערות שאינן יכולות להיות מדויקות". (ראה עמ' 9 בחוות הדעת).

68. לדעת המומחה, אין זה סביר כי המנוח לא הופנה להערכה קוגניטיבית ופסיכיאטרית נוכח הפתולוגיה המוחית הקשה ממנה סבל, משכך פנה לצדדים, לקבל מסמכים המעידים על ביצוע הערכה, אך הערכה שכזו לא הוצגה בפניו.

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 ****(המנוח) ואח' נ' ****(המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

69. מהמסמכים שהיו בפני המומחה, היה רק רישום אחד מטעם רופא ***** "בזמן אמת", מיום לאחר כתיבת הצוואה ב - 11.09.17, שהתייחס למצבו הקוניטיבי של המנוח. ברם, גם רישום זה היה שטחי ודל תוכן - נרשם שיתוף והתמצאות חלקית, אך לא פורט ביחס לשיתוף הפעולה האם היה נקודתי או מתמשך, האם ההתמצאות החלקית היא ביחס לסביבה או לזיהוי אנשים ולא ניתן היה להסיק ממנו תשובה ברורה וחד משמעית על מידת כשירותו של המנוח.

70. בנסיבות אלו ובהעדר כל ממצא בנוגע למצבו הנפשי והשכלי של המנוח במועד חתימת הצוואה, ביסס המומחה מסקנתו על הערכה והשערות, תוך התייחסות להתדרדרות במצבו הגופני והמנטלי של המנוח עובר למועד החתימה. לשיטתו סביר יותר להניח כי המנוח לא היה מסוגל להבין את טיבה של הצוואה ומשמעותה מפאת מצבו, אך סייג ואמר כי לא יכול לומר זאת באופן נחרץ כפי שבית המשפט מצפה ממנו.

71. המומחה הדגיש באופן מפורש, כי לצורך בירור המידע אודות מצבו הקליני של המנוח והיכולת להעריך את מצבו המנטאלי בעת עריכת הצוואה, יש לפנות לרופאים אשר טיפלו בו באותה עת –

"סבורני, כי אותם רופאים אשר טיפלו בו באותה תקופה ובתווך מועד כתיבת הצוואה, להם יש את המידע הקליני והיכולת להעריך את מצבו המנטאלי באותם ימים של כתיבת הצוואה"
(ראה עמ' 11 לחוות הדעת)

72. למומחה לא הופנו שאלות הבהרה ולא זומן לחקירה.

73. לויתור על חקירת המומחה יש, כמובן, משמעות ראייתית ראו: עמ"ש 18465-11-20 ש' נ' ש' (8.3.2021) [פורסם במאגרים] בת"א (מחוזי ת"א) 1727/02 דיויד ל. מאסי נ' בנק דיסקונט לישראל בע"מ (2.10.2005) [פורסם במאגרים] נקבע כי ויתור על חקירת מומחה משמעו שאין חולקים על האמור בחוות דעתו. ראו גם עמ"ש 1820-03-19 (12.5.2019) [פורסם במאגרים] עמ"ש 50188-02-17 (8.6.2018) [פורסם במאגרים].

74. במקרה שלפנינו, כאשר חוות הדעת מסויגת מאד, הסתברותית על פי הכתוב בה, ואינה מספקת קרקע מוצקה ביחס למצבו הקוגניטיבי של המנוח, אני סבור כי יש להסתייע בחומר ראיות אחר, המתייחס למועד עשיית הצוואה ולהעדיפו על פני חוות הדעת הרפואית. חסרונה

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 ****(המנוח) ואח' נ' ****(המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

של חוות דעת רפואית הוא בהיותה ניתנת על ידי מומחה אשר לא ראה את המנוח, ובמרבית המקרים, כמו במקרה דנן, אף לא הכיר אותו אישית. חוות דעת זו נסמכת על מסמכים רפואיים של המנוח, וכל כולה היא בבחינת 'ניתוח לאחר המוות'. לעיתים עדות מהימנה של עורך צוואה ו/או העדים לה עדיפה על פני חוות הדעת של המומחה, כך שחוות דעת זו איננה בבחינת 'כזה ראה וקדש' (ראה: ע"א 7506/95 שוורץ נ' בית אולפנא בית אהרון ישראל, נד (2) 215; ת"ע 5922/86 ברזבסקי נ' רובינשטיין, פ"מ תשנ"ג (ג) 89; ע"א 1212/91 קרן ליב"י נ' בינשטוק, מח (3) 705; ת"ע (ת"א) 1840/98 מ.א.נ' א.א.ב (לא פורסם) [פורסם במאגרים]. ראו גם ת"ע (י-מ) 40240/00 דליות נ' לוי, פסמ"ש תש"ס ח 16 עמ' 747).

75. חוות דעת המומחה היא בבחינת פוסט מורטום ('ניתוח שלאחר המוות'). מלאכת ההתחקות אחר מצבו הקוגניטיבי של אדם בנקודת זמן מסוימת בעבר היא מורכבת, ומעצם טיבה, ניזונה בעיקר מפרשנות של ראיות ומסמכים רפואיים קיימים. בחינה מעין זו דורשת ידע, ניסיון ומקצועיות בתחום הרפואה – לצורך ניתוח תוכנם של המסמכים הרפואיים ועל מנת לקבוע איזו משמעות יש לייחס להם. (ראה: ע"א 8023/16 אור נ' ג'נאח [20/8/2019]).

76. אכן ראוי כי כשירותו של אדם תיבחן "בזמן אמת" במועד ביצועה של הפעולה המשפטית. אך בהיעדר בדיקה שכזו, אין מנוס אלא לערוך חוות דעת שהיא בבחינת "מבט לאחור", על יסוד המסמכים הרפואיים שנערכו בסמוך למועד ביצועה של הפעולה המשפטית.

77. על הקושי המובנה בחוות דעת "שבדיעבד", כאשר מושא חוות הדעת, אינו בין החיים ומשכך לא נבדק, נקבע כי אין חוות דעת המומחה מהווה ראיה שאין בלתה ובית המשפט יכול ויסתייע בראיות נוספות ואף רשאי להעדיף עדויות/ראיות אלו על פני חו"ד המומחה. (ראה עמ"ש (חיפה) 14140-01-18 עזבון המנוח XXX ז"ל נ' הבן [20/9/2018]).

78. על יסוד הלכות אלה בחנתי תשתית ראייתית נוספת, לרבות מסמכים רפואיים. בתוך כך מצאתי כי:

79. במסמך הרפואי מטעם מרפאה אונקולוגית מיום 19.01.17 צוין, בין היתר, כי "ציינתי אופציות לטיפול, מסרב בכל תוקף". (ראה: עמ' 7 בחוות הדעת).

80. בסיכום מחלה מטעם מכון אונקולוגי מיום 15.03.17 צוין כי "לא מעוניין בטיפולים. מצב רוח טוב. פעיל ומטייל עם זוגתו". (ראה עמ' 7 בחוות הדעת).

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 **** (המנוח) ואח' נ' **** (המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

81. במסמך הרפואי נוסף מטעם מרפאה אונקולוגית מיום 30.05.17 צוין כי המנוח "מסרב לכל טיפול למרות שהוסברה לו הסכנה שבדמם נוסף" (ראה נספח א' לתצהיר התובע עמ' 5)
82. בסיכום רפואי מטעם **** מיום 29.06.2017 צוין כי "בבדיקה משתף פעולה, הימצאות חלקית, דכאוני, חוסר שיווי משקל בהליכה, זקוק לעזרה. אינדקס ברטל 50/100" (ראה נספח א' לתצהיר התובע עמ' 6)
83. ברשומה רפואית מטעם *** מיום 11.09.17 צוין ד"ר ***** כי "בבדיקה - שיתוף פעולה והתמצאות חלקית.. הליכה לא יציבה...מצב כללי מאוזן בטיפול, ללא דימומים" (ראה נספח א' לתצהיר התובע עמ' 12).
84. מהמסמכים הרפואיים הנ"ל עולה כי המנוח שתף פעולה והיה במצב תודעתי חלקי.
85. עוד עולה כי המנוח היה מעורב אקטיבית בקבלת ההחלטות וסירב בעצמו לקבל טיפול חרף ההסבר שניתן לו על הסכנה הנשקפת לחייו עם ההחמרה במצבו, מה שמלמד בבירור על אדם בעל מודעות מלאה למצבו, עצמאי בדעותיו וצלול לאורך כל הדרך.
86. כמו כן, על אף שהיה מטופל בתרופות שעלולות היו להשפיע על מצבו ההכרתי והקוגניטיבי לא נרשמו בתיעוד הרפואי תלונות על שינוי הכרתי או אבחון של מצבי בלבול ולא הוכח כי היה במצבו הרפואי כדי להשפיע על החלטותיו.
87. סיכומי של דבר, חוות דעת המומחה לא נתנה מענה ברור ומובהק למצבו של המנוח בעת החתימה על הצוואה. מדובר בחוות דעת הנשענת על הערכות וסברות, שהראשון להסתייג ממסקנותיה היה המומחה עצמו שהבהיר כי **"אין בידי הכלים לקבוע במדויק את שביית המשפט מבקש ממני ולא נותר לי אלא לבצע הערכה והשערות שאינן יכולות להיות מדויקות"**. ובהמשך חוזר המומחה וקובע, ביחס למצבו הקוגניטיבי של המנוח, כי הוא לא יוכל לומר באופן נחרץ וברור, כפי שביית המשפט מצפה ממנו, שכן שיתוף פעולה חלקי, הפרעות בזיכרון והתמצאות חלקית עדיין עשויים שלא לעבור את הגבול שממנו ניתן לומר כי שיקול הדעת של האדם פגום במידה כזו שאין הוא יכול לצוות מתוך רצון טוב וחופשי תוך הבנת טיב צוואתו.
88. עוד נדרשתי לעדויותיהם של אלה שסבבו את המנוח בעת עשיית הצוואה, ביניהן עדותן של עוה"ד **** שערכה את הצוואה והייתה גם עדת הקיום והגב' **** **** שטיפלה במנוח בתקופה הרלבנטית ועדה נוספת, אחותה של האם המנוחה.

עדות עורכת הצוואה ועדת הקיום, נוטריון ועוה"ד יעל ****

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 ****(המנוח) ואח' נ' ****(המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

89. עוה"ד ****, כפי שצוין לעיל, ערכה את שלושת הצוואות הדדיות של ההורים המנוחים. היא הכירה אותם כעשר שנים לכל הפחות ובהקשר זה עדותה משמעותית ביותר, מאחר והיא זו שהייתה חשופה לשינוי בטעמים של ההורים המנוחים, כפי שבא לידי ביטוי בצוואה השלישית, ובפרט נחשפה לסיבה שגרמה לאותו שינוי ולמניע של ההורים לשנות את צוואתם ההדדית.

90. לטענת הנתבעת, עוה"ד **** לא עשתה כל ניסיון לברר אם המנוח מבין את משמעות האמור בצוואה נוכח מצבו, ברם, מגרסתה של עוה"ד **** עולה תמונה אחרת. עוה"ד **** הדגישה בסעי' 11 לתצהירה כי על פי התרשמותה המנוח היה צלול בעת החתימה על הצוואה ומשנשאלה בחקירתה האם נראה לה סביר שאדם במצבו יכול לחתום על צוואה השיבה –

ש. **כתבת שהוא היה מחובר לחמצן ואמרת שהוא הנהן בראשו**

ת. נכון

ש. **זה נראה לך סביר שאדם במצב הזה הוא יכול לחתום על צוואה.**

ת. יש פה ערבוביה בתצהיר בין שני ארועים שונים, הנהן בראשו כאשר היא סיפרה את הסיפור בבית המלון, כוונתי הייתה ששמעתי מאשתו את הסיפור על האירוע במלון הוא יושב מולי על הספה והנהן בראשו והסכים לכל הסיפור. אתה מבין מהעניינים של האדם שהוא עוקב אחר השיחה הזו. הייתי שם אולי שעה ושמעתי את הסיפור עוד לפני שנערכה הצוואה החדשה.

ש. **גם כאשר את עושה צוואה ומכירה את אלה שיושבים מולם ורואה את מצבו, לא**

ביקשת שיהיה נוכח בסביבה רופא על מנת לקבל ממנו מסמך שהוא בסדר וצלול

ת. לגבי השיחה שהיתה ביום 4/9 ונערכה משהו כמו שעה למיטב זכרוני. גם לפני החתימה על כל צוואה ולא משנה אם אני מכירה את האנשים מצוואות קודמות או לא מכירה אותם בכלל, כל מי שעושה אצלי צוואה מדבר שיחת חולין לפני הצוואה, יש איזה מדד שאתה בודק אם הבן אדם צלול והוא איתנו ואתה מבין לבד את מצבו. לא מדובר על מי שמאושפז בבית החולים והוא גם נפטר אחרי חודשיים ומשהו. במיוחד שאלה אנשים שהכרתי במשך שנים.

(ראה עמ' 7 ש' 4-17)

91. הנתבעת טענה כי עוה"ד **** התעלמה ממצבו הרפואי הקשה של המנוח, משכך לא עמדה

בחובתה המשפטית להמציא אישור אודות מצבו הנפשי תודעתי כנדרש בתקנה 4(ה) **לתקנות**

הנוטריונים, תשל"ז-1977 (להלן: "**התקנות**"). משנשאלה עוה"ד **** האם לא עלה בדעתה

לברר את מצבו הרפואי של המנוח בזמן עריכת הצוואה, השיבה על כך –

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 ****(המנוח) ואח' נ' ****(המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

- ש. האם היה לך מסמך רפואי ביום 10/9
ת. לא, וגם בצוואות קודמות לא היה לי מסמך רפואי.
- ש. מה שמוזר לי זה שהמסמך הרפואי של קופת חולים **** וכותב על זה גם המומחה הרפואי של בית המשפט ש**** היה תחת השפעת תרופות מדכאות כאב קשות מאוד במשך כמה חודשים. האם הוא היה צלול
ת. אני מתרשמת שהיה צלול מאוד. אני וגם מזכירתי התרשמו שהיה צלול לחלוטין. גם לא ראיתי את המסמכים האלה.
92. בהקשר זה אומר כי אני דוחה את טענות הנתבעת בדבר אי צירוף תעודה רפואית לצוואה.
93. על פי תקנה 4(ה) לתקנות נדרשת תעודה רפואית במקרים בהם "... המבקש לבצע את הפעולה מאושפז בבית חולים או מרותק למיטתו ...", התעודה הרפואית יכולה לתמוך בגמירת דעתו של המצווה. על אף שאין מדובר בצוואה נוטריונית כמשמעה בחוק, הרי שגם אם הייתה כזו, אינני סבור כי נפל בה פגם כפי שיפורט להלן.
94. יצויין כי יומיים שלושה לפני מותו נפל המנוח, מאז לא התאושש וחל מפנה חד במצבו. לא רצה לצאת מביתו, מצבו הפיזי והנפשי התדרדר באופן חד ותלול עד למותו.
95. אין חולק כי בעת עריכת הצוואה, כחודשיים לפני הנפילה אשר היוותה את קו פרשת המים במצבו, המנוח היה מודע לסביבתו, ערך טיולים בגינה ליד ביתו, תפקד באופן עצמאי (הלך, התקלח), נסע לחופשה משפחתית ולבטח לא היה מרותק למיטתו במובן של תקנה 4(ה). עובדה זו מתיישבת עם עדותה של הגב' **** —
- ש. את אמרת משפט שלא יכל לקום. לפני כמה דקות אמרת שאת מכירה אותו מאוגוסט..
ת. אז הוא עוד קם ועוד התקלח והכל.
- ש. את אמרת שלא יכל לקום ואז הזעיקו אותך לטפל בו
ת. לא, זה היה כאשר הוא נפל וקראו לי לעזור איתו.
- ש. אמרת גם שהוא היה חלש ולא יכול היה לשבת על כסא ואת עזרת לו, הוא הבין שימיו ספורים
ת. זה היה ממש לקראת הסוף, כאשר הגעתי הוא עוד הלך והכל.
(עמ' 15 ש' 15-21)
***
- ש. בהתחלה לאחר שזה הידרדר היית יוצאת איתו החוצה.

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 **** (המנוח) ואח' נ' **** (המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

ת. לא, רק בתוך הבית. כאשר היה עוד הולך הייתי יוצאת איתו לגינה לראות ציפורים ולשנות אוירה, אח"כ כבר לא רצה לצאת והיה לו קשה מאוד. יומיים שלושה לפני הסוף לא היה לו כוח לקום גם לכיסא הגלגלים.
(ראה עמ' 16 ש' 18-21)

96. אף אם אתייחס לפרשנות הרחבה שניתנה למונח "מרותק למיטתו" בפסיקה, ככזה הכולל גם אדם המתקשה להתנייד, אדם אשר מחמת גילו או חוליו זקוק לעזרה וליציאה מביתו (ר' למשל ת"ע **** 14508-09-13 ע. ס' נ' ד.ע, (פורסם ביום 06/01/16); ת"ע 3982/03 עטיה נ' ניסני ואח'; ת"ע (ב"ש) 1390/04 פלונית נ' פלוני (פורסם במאגרים) [2007]; ת"ע (י-ם) 41360-09 ר' א' נ' י' א' (פורסם במאגרים) [2014]; ואף הורחבה משמעות המונח למצווים באים בימים הסובלים מבעיות קוגניטיביות ומבעיות רפואיות שונות (ר' בע"מ 3777/12 פלוני נ' פלונית [פורסם במאגרים] [2012], פסקה 9 לפסה"ד) עדיין, יש לבחון כל מקרה לגופו.

97. משבאנו לידי מסקנה כי לא התעורר חשש לצלילות המצווה, כבמקרה דנן, קבעה הפסיקה כי אין צורך בתעודה רפואית (עמ"ש **** 10206-06-12 פלונית נ' פלונית [פורסם במאגרים] [2013]).

98. בענייננו, עוה"ד **** העידה על התרשמותה לגבי כשירותו של המנוח בעת עריכת הצוואה, שעה שלא התעורר בפניה חשש באשר למצבו התודעתי של המנוח לצוות אני סבור כי לא הייתה עליה חובה לדרוש מהמנוח תעודה רפואית. כאמור, עניין זה הוא למעלה מהנדרש, שכן אין מדובר בצוואה נוטריונית כמשמעותה של זו בחוק הירושה. העובדה כי עדת הקיום ועורכת הצוואה היא נוטריון אינה הופכת את הצוואה לנוטריונית. משאין מדובר בצוואה נוטריונית, ממילא לא חלות במקרה זה תקנות הנוטריונים ולא הייתה כל חובה לדרוש מהמנוח תעודה רפואית.

99. הנתבעת טוענת כי יש להעדיף את הגרסה שמסרה עוה"ד **** ומזכירתה בתצהיר הראשון מיום 28.02.18, לפיה המנוח היה עם צינור חמצן בעת חתימת הצוואה ורק הנהן בראשו. הגרסה הוכחשה בתצהיר המשלים מיום 05.11.18, לטענת הנתבעת, בשל לחץ שהופעל עליהן מצד האם המנוחה, ולאחר מכן אושרה שוב ע"י עוה"ד **** בחקירתה –

ש. אני מחזיר אותך לתצהיר הראשון שכתבת לרשם הצוואות ששם כתבת ש**** היה יושב במטבח כשהוא מונשם.

ת. לא, כתבתי שהוא היה מחובר לצינור חמצן ולא כתבתי את המילה מונשם.

ש. כתבת שהוא היה מחובר לחמצן ואמרת שהוא הנהן בראשו

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 **** (המנוח) ואח' נ' **** (המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

ת. נכון

(עמ' 7 ש' 1-5)

100. לטענת הנתבעת לעובדת השימוש בחמצן חשיבות רבה. לשיטתה נערך תיאום עדויות בין עדת הקיום עוה"ד **** והגב' **** בניסיון להתנער מעובדה זו – לראייה בשתי העדויות ניתן פירוט מדויק לתחבושת על האף של המנוח. טענת התחבושת על האף הופרכה בחקירה ואם לא די בכך מעדותה של עוה"ד **** אף עולה כי הגב' **** היתה במשרדה וניהלה עימה שיחה (לתאום עמדות) בנדון –

- ש. **מפנה לסעיף 16 ב' לתצהירך (מצטט). את עדיין חושבת שזה ככה**
- ת. הבנתי את זה בדיעבד מאחת העדות האחרות שהיתה אצלי במשרד, אז היא סיפרה לי שהטעות מאוד מובנת לה כי היא טיפלה בו.. סיפרה לי ****, היא אמרה לי שמאוד הגיוני שהיה בלבול פה כי הייתה לו תחבושת גדולה על הפנים.
- ש. **את מכירה את ******
- ת. הכרתי אותו בעיקר מהפעמים שהיה אצלי במשרד.
- ש. **אני מציג לך תמונה של ****, האם את רואה איזה תחבושת על האף**
- ת. אני רואה בתמונה הזו שאין לו תחבושת על האף אלא במקום אחר בפנים.
- ש. **אני אומר לך שאין לו שום תחבושת על האף, נקי לחלוטין ואי אפשר לטעות בחמצן**
- ת. זה מספר שבועות לפני.
- ש. **מפנה לסעיף 16 לתצהירך. את הגשת תצהיר שני לב"כ רשם הצוואות וזה היה אחרי ש**** שאלה אותך למה לא הגיע צו קיום צוואה. אתם ביררתם, מה הייתה התשובה, האם היית צריכה להגיש תצהיר נוסף מתקן.**
- ת. כי הבנתי שטעיתי, אם לא היה מחובר אף פעם לחמצן ואני אמרתי שכן אז אני טעיתי בזיכרון שלי והטעיתי גם את המזכירה שלי.
- ש. **האם הלקוח קובע כי טעית, מיד את מוציאה תצהיר חדש.**
- ת. אם אני טעיתי אז אני מיד מתקנת את הטעות שלי. האפוט' בכל זאת דרש את התיק הרפואי.
- (עמ' 8 ש' 19-3)

101. בהקשר זה אומר כי מחומר הראיות שלפניי ומעדותה של הגב' **** עולה כי הוחזק מיכל חמצן בקרבת המנוח לשימוש במצב המחייב זאת. לא ברור ולא הוכח כי המנוח היה מחובר לחמצן בעת החתימה על הצוואה, וברי כי העובדה שאדם נזקק לשימוש בבלון חמצן מעת לעת, לא פוגעת ולא פוגמת בכושרו וביכולתו לצוות.

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 ****(המנוח) ואח' נ' ****(המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

102. לטענת הנתבעת בנסיבות בהן לא הודיעה האם בכתב למנוח על כוונתה לשנות את הצוואה, כנדרש על פי הוראות החוק החלות על צוואה הדדית בסעיף 8(א), אין כל תוקף לשינוי ודין הצוואה להתבטל.

103. משנשאלה עוה"ד **** - האם נתבקשה על ידי האם המנוחה, בשיחה מיום 31.08.17 בה הודיעה לה כי היא חפצה לשנות את הצוואה, לכתוב הודעת ביטול למנוח - השיבה כי לצורך הודעת שינוי, ביקשה מהאם, בשיחה שנערכה ביניהן, לכתוב מהי בקשת השינוי המשותפת –

ש. **מפנה לסעיף 8 לתצהירך. ביום ה' 31/8/17 ... (מצטט) כפי ששינוי יודעים ובוודאי גם חברי פה צוואות הדדיות לא משנים ככה סתם על פי סעיף 8' לחוק הצוואות. **** לא ביקשה ממך לרשום גם מכתב ל**** שהיא מבטלת את חלקה בצוואה.**

ת. אני ביקשתי ממנה שלפני שאני מגיעה לפגישה שתכתוב מה בקשתם המשותפת לשינוי הצוואות. יש מסמך בכתב שנמצא פה. אני מעידה שזה כתב ידה כי היא מסרה לי את זה ביד (מדובר בנספח א' לתצהיר העדה)
(ראה עמ' 6 ש' 11-6)

104. בסיכומיה טענה הנתבעת לעניין זה, כי אין לקבל את דבריה של עוה"ד **** בדבר המסמך שכתבה האם על בקשתם המשותפת לשינוי, בשל העדר הערכה גרפולוגית לאישור כתב ידה של האם. טענה זו לא ניתן לקבל. טענות לזיוף מסמך לא ניתן לטעון מהפה לחוץ ויש להוכיחן בראיות של ממש. הנתבעת לא הביא בדל ראיה על מנת לתמוך בטענה זו.

105. בענייננו אין זה כלל משנה אם המנוחה מסרה למנוח הודעה כי ברצונה לשנות את הצוואה, שכן גם המנוח עצמו ביקש לשנות את הצוואה ההדדית ומשכך מדובר בשינוי הדדי של הצוואה ההדדית ובמקרה שכזה ברי כי אין כל צורך במסירת הודעה.

106. מעבר לאמור, הנתבעת אינה יכולה לטעון מחד, כי המנוח לא היה כשיר קוגניטיבית לערוך צוואה חדשה ומאידך, לטעון כי לא נמסרה לו הודעת ביטול, שהרי ככל שתוכח אי כשרותו, כך נפקות הודעה שכזו תהא מוגבלת, אם בכלל, ויהיה בכך כדי לייתר את הוראות סעי' 8(א)(ב). מדובר בטענות סותרות, ככל שאקבל טענה זו כך תישמט התשתית עליה מבוססת ההתנגדות.

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 **** (המנוח) ואח' נ' **** (המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

107. עדותה של עוה"ד **** נמצאה מהימנה, עקבית, מפורטת, אובייקטיבית ולא מצאתי כל טעם שלא לקבלה. הטענות ל"קנוניה" בינה לבין האם המנוחה, לא רק שלא הוכחו אלא נראה כי נטענו כלאחר יד בלא כל ביסוס או ראיה תומכת.

עדותה של הגב' **** – יצוין כי העדה נחקרה מבלי שהוגש תצהיר מטעמה.

108. עדותה של הגב' **** אשר טיפלה במנוח מאוגוסט 2017 ועד לפטירתו, היתה מפורטת ושפכה אור ביחס למצבו הקוגניטיבי של המנוח בעת חתימת הצוואה.

109. מעדותה עולה, כי על אף שחודשיים וחצי לפני מותו חלה ירידה בתפקודו הפיזי והנפשי, והוא נטל תרופות אופיאידיות, המנוח היה מודע לנעשה סביבו. היינו, כי בעת החתימה על הצוואה המנוח היה כשיר קוגניטיבית חרף מצבו הבריאותי –

ש. הרגשת ירידה בתפקוד שלו

ת. כן, כאשר כבר פגשתי אותו הוא היה במצב מאוד מתקדם

ש. כמה זמן

ת. משהו כמו חודשיים וחצי.

ש. אמרת שהרגשת ירידה בתפקוד, הנפשי או הפיזי

ת. הנפשי וגם הפיזי, הוא היה יושב על הספה ורואה תכנית ואהב שבאים לבקר, הוא היה פחות חברותי ואהבה להסתגר, הוא רצה להיות על הספה יותר ופחות רצה לראות תכניות טלוויזיה ואפילו חדשות או פוליטיקה, היה יותר ישן ונטל תרופות כמו מורפיום, היו לו גידולים ענקיים על הצוואר והפנים.

ש. הוא ידע מה קורה סביבו

ת. כן. שאלתי אותו אם רוצה לראות איתי תכנית אבל אמר שאין לו סבלנות והוא רצה לישון.

(ראה עמ' 10 ש' 36-27 ועמ' 11 ש' 1)

110. עוד עולה מעדותה כי עובר למועד חתימת הצוואה המנוח היה צלול לסירוגין –

ש. חודשיים וחצי לפני כן הגעת אליהם, מתי מדובר על און אנד און

ת. מרגע שהגעתי היו רגעים צלולים ורגעים לא צלולים. הוא למשל אמר לי את לא גילחת אותי טוב .. זו צלילות מצדו.

(עמ' 16 ש' 14-12)

111. מעדותה עולה כי על אף שהמנוח הבין היטב שמחלתו מתקדמת, בחר שלא להמשיך בטיפולים

-

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 **** (המנוח) ואח' נ' **** (המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

****

ש. מדוע לדעתך הוא הפסיק את כל הטיפולים.

ת. הוא אמר שאין לו כוח, הוא עבר טיפולים של כימו וטיפולים פולשניים ולא רצה יותר כי לא היה לו כוח יותר, הוא רצה להיות בבית ואת השקט שלו. הוא ידע בשכל שלו, הוא לא היה בן אדם אידיוט וידע שזה לא הולך לכיוון פנטסטי אבל התכחש מבחינה רגשית. אם הייתי מדברת על זה ואומרת לו לראות אם אפשר לתקן או לעשות ככה או אחרת, כי מי יודע כמה זמן יש לנו אז היה אומר לי "אין הרבה". לדעתי הוא ידע.

(ראה עמ' 11 ש' 10-15).

112. בהמשך עדותה משנשאלה עד מתי היה המנוח צלול השיבה כי היה צלול עד הסוף אך לסירוגין –

ש. עד מתי לדעתך **** היה צלול

ת. קשה לי לומר, אבל הוא היה צלול עד הסוף. זה היה און אנד אוף, כאשר הגעתי אליו הוא היה במצב סופני מאוד והצלילות הייתה הולכת ובאה כי הוא גם קיבל המון תרופות שלא מסייעות לצלילות אבל לפי השיחות שניהלנו בזמנים שהיה לו כוח והוא רצה לנהל שיחה אז הוא היה די צלול כי ראיתי איך הוא מדבר ומבטא את עצמו, לפעמים היה שוכח איזה מילה ואז היה מסביר לי אותה בהגדרה ואז הייתי מאשר את זה. היו לו כבר גידולים במוח וזה גדל עם השנים.

(ראה עמ' 12 ש' 19-25)

***

ש. מצטט מחוות דעת המומחה. האם הרגשת שמהו לא בסדר במוחו קוגניטיבית.

ת. קוגניטיבית לפעמים הוא לא הבין משהו, אבל זה היה בהבהובים, פעם הבין ופעם לא.

(ראה עמ' 13 ש' 10-11)

113. להוכחת צלילות דעת המנוח בחודש נובמבר 2017, כחודשיים לאחר חתימת הצוואה וממש טרם פטירתו, סיפרה כי ביקש ממנה לקנות פרחים ליום ההולדת של האם המנוחה, כאשר תאריך יום ההולדת היה נכון (עמ' 14 ש' 1-4).

114. משנשאלה מדוע לא רצתה להגיש תצהיר, השיבה כי היא "עדה לא טובה".... אציין כי עדות מסוג זה, היא יוצאת דופן וחריגה, מעטים המקרים בהם תבחר עדה להתבטא באופן הנ"ל וניכר בה שהיא אותנטית, על מנת ללמד כי לא רצתה להגיש תצהיר תומך לקיום הצוואה, שכן

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 **** (המנוח) ואח' נ' **** (המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

לטעמה לא היה זה הוגן וצודק להדיר את הנתבעת מצוואת ההורים והיה עליהם להוריש את רכושם לילדיהם בחלקים שווים –

ש. למה לא רצית להגיש תצהיר

ת. אני עדה לא טובה כי אני מכירה את המשפחה משנים עברו. יש לי דיעה בנושא ואני מכירה את המשפחה מאז שהגעתי ל**** ואני רוצה שהכל יקרה לטובת כולם.

****

ש. האם לא רצית להעיד בגלל שאין פה צדק לדעתך

ת. כן, זה בשורה תחתונה.

(ראה עמ' 13 ש' 18-20, 29-30)

115. עדותה של הגב' **** **** משתלבת היטב עם התיעוד במסמכים הרפואיים ויתר הראיות בתיק. חרף העובדה כי לשיטתה היה על ההורים לחלק את רכושם בחלקים שווים היא העידה כי "הוא היה צלול עד הסוף". וגם אם היה שוכח מילה או שתיים הוא היה מסביר אותה בהגדרה והעדה הייתה מאשרת.

116. אין חולק כי בעת עריכת הצוואה המנוח כבר לא היה בשיאו. מחלה קשה איתה התמודד כמעט 8 שנים נתנה בו אותותיה, אך צלילות דעתו נותרה בעינה והוא הביע את דעתו באופן מובהק לא רק בצוואתו האחרונה, אלא גם בסירובו העיקש לקבל טיפול כימותרפי, חרף הבנה מלאה בדבר משמעותה של החלטה זו.

117. לטעמי ייתכן כי בכך היה די כדי להפריך את טענת המתנגדת בנוגע לאי כשרותו להבחין בטיבה של הצוואה, אלמלא מסקנה זו היתה מצטרפת לעדות המתנגדת עצמה –

עדות הנתבעת

118. מחקירת הנתבעת עולה בבירור כי בעת החופשה המשפחתית, כשבועיים לפי החתימה על הצוואה, המנוח היה צלול, התמצא בנעשה סביבו וזיהה את האנשים עימם דיבר, מה גם כי מאז החופשה ועד עריכת הצוואה לא הובאו ראיות המעידות על שינוי כלשהו שחל במצבו –

ש. את אומרת לגבי החופשה המדוברת ב****, האם הרגשת שאביך לא מתקשר או לא מזהה.

ת. אבא שלי זיהה אותי אך היה לו קשה לגרוב גרביים ועזרתי לו בזה. הרגשתי שהוא מבולבל.

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 **** (המנוח) ואח' נ' **** (המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

- ש. אני מבקש לראות את התמונות שקודם רצית להראות לבית המשפט.
 ת. אפשר לראות בתמונה שאני גם יושבת על ****, הוא טען שאנחנו לא בקשר (מגרכת)
 ש. מדובר בתמונות מהחופשה
 ת. נכון
 ש. את אומרת שאביך ז"ל לא מתקשר ומבולבל.
 ת. לא אמרתי שלא תיקשר אלה התקשה לגרוב גרביים ואני עזרתי לו בהתנהלות בחדר האוכל.
 ש. האם התמצא מה קורה באותה חופשה.
 ת. לא יודעת, אני הייתי עם אבא שלי. אמא שלי הסבירה לי שאנחנו הולכים למסע פרידה ממנו וזהו. אני אוהבת את אבא שלי מאוד. הוא אהב אותי עד ליום מותו.
 (עמ' 19 ש' 36-27 ועמ' 20 ש' 1-2)

119. הנתבעת טענה כי בידיה מסמכים רפואיים המתעדים את מצבו הרפואי הקשה של המנוח בשנים שקדמו לחתימה על הצוואה שמהם עולה כי המנוח לא היה צלול בעת שחתם.

120. יובלט כי המסמכים הרפואיים שצרפה הנתבעת לתצהירה מתייחסים לשנים 2011-2014 בעוד שחוות דעת המומחה התבססה על חומר רפואי מאז פרוץ המחלה בשנת 2009 ועד למועד פטירתו בשנת 2017 תוך שימת דגש על התקופה הסמוכה למועד חתימת הצוואה ביום 10.09.17, קרי בתקופה שבין 17.08.17 ועד למותו ביום 15.11.17.

121. אליה וקוץ בה, הגם שצורפה רשימה של 20 מסמכים רפואיים, בפועל צורפו רק 3 מסמכים המעידים על מצבו של המנוח ודוק: מעיון מדוקדק ברישום המאוחר מביניהם, מיום 15.01.2014 עולה כי המנוח היה בהכרה מלאה, עירני, התמצאות מלאה ובתפקוד קוגניטיבי (ראה נספח ו' לתצהיר - רישום רפואי מיום 15.01.2014).

122. הנתבעת לא השיגה הערכה פסיכיאטרית או קוגניטיבית, אשר היתה יכולה להשפיע על מסקנת חוות דעת המומחה. כמו כן לא הוצגה בפני בית המשפט בדל ראייה על פנייה כלשהי לנוירולוג, פסיכיאטר או איש מקצוע בבקשה להערכה שכזו. על הנתבעת היה להפוך כל אבן ולהסיר כל ספק לאור החשיבות העצומה הקיימת בנושא נטל ההוכחה והשכנוע המונח על כתפיה, בעיקר נוכח העובדה כי ויתרה על חקירת המומחה ולא הביאה עדים מטעמה.

123. אם בכך לא סגי – הנתבעת לא פנתה לרופאים אשר טיפלו במנוח בעת עריכת הצוואה, הגם שהתאפשר לה מתוקף זכותה הדיונית שעמדה לה לזמן לעדות את הרופאים שטיפלו בו "בזמן אמת" ולחקור אותם אודות מצבו הקליני והיכולת להעריך את מצבו המנטאלי, באותם ימים

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 ****(המנוח) ואח' נ' ****(המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

של כתיבת הצוואה. כמו כן לא צרפה כל מסמך רפואי או אחר המלמד כי במועד עריכת הצוואה, המנוח לא היה צלול או כשיר לערוך צוואה. מה שמעלה סימני שאלה כבדים, שכן המדובר בעדויות ומסמכים, שעל פניו רלוונטיים ביותר ומהותיים למחלוקת בתיק שלפנינו, כראייה מטעמה בגדרי מבחן זה. זהות הרופאים המטפלים ידועה ולא הועלתה כל טענה כי לא ניתן לאתרם או לזמנם למתן עדות.

124. בנסיבות בהן נטל שכנוע כבד מונח על כתפיה, הימנעות מלהביא ראיה מצויה רלוונטית תוביל את בית המשפט למסקנה שאילו הובאה הראיה היא היתה פועלת לרעת אותו צד שנמנע מהגשתה (ע"א 27/91 שמעון קבלו נ' ק' שמעון, עבודות מתכת בע"מ [פורסם במאגרים]).

125. על הנתבעת היה לזמן את הרופאים אשר טיפלו במנוח בעת עריכת הצוואה לחקירה והימנעות הנתבעת להביא ראיה זו משמשת כנגדה. הלכה פסוקה היא כי הימנעות בעל דין מלהביא ראיה שיכולה לתמוך בגרסתו פועלת לרעתו ולמצער, פוגעת מהימנות גרסתו. ראו: ע"א 795/99 פרנסואה נ' פוזיס, נד(3) 107, 118 (20.6.2000), ע"א 2275/90 לימה חברה ישראלית לתעשיות כימיות בע"מ נ' רוזנברג, מז(2) 605, 614 (20.05.1993). "אי הבאת עד רלוונטי מעוררת מדרך הטבע את החשד כי יש דברים בגו וכי בעל דין שנמנע מהבאתו חושש מעדותו ומחקירתו שכנגד.... ככלל אי העדת עד רלוונטי יוצרת הנחה לרעת הצד שאמור היה להזמין..." (ע"א 641/87 קלוגר נ' החברה הישראלית לטרקטורים וציוד בע"מ).

126. אין חולק כי מצבו של המנוח היה קשה משך תקופה ארוכה עובר לחתימתו על הצוואה, עם זאת בנסיבות כאן, ולסיכום פרק הוכחת כשרותו, נראה איפוא כי הנתבעת לא הרימה את נטל הראיה, להוכיח כי המנוח נעדר כשירות לצוות בשעת חתימתו על הצוואה. לא הובאו על ידי הנתבעת כל ראיות בהקשר זה מלבד חוות הדעת, עליה נשענה הנתבעת, אשר היתה מבוססת על הערכות והשערות ולא היה בה כדי להטות את כף המאזניים לכיוון גרסתה. אף המומחה עצמו ציין בחוות הדעת כי אינו יכול לספק את אשר נתבקש על ידי בית המשפט, לעומת זאת, הוכח מעדותה של עוה"ד **** ואף מעדותה של הגב' ****, כי המנוח אכן היה צלול בדעתו בעת החתימה על הצוואה. על כן, טענת הנתבעת בדבר היעדר כושר לצוות נדחת.

הטענה להשפעה בלתי הוגנת:

127. לטענת הנתבעת בשל מצבו של המנוח הוא היה רגיש ונוח להשפעה בלתי הוגנת מצד האם. על פי עדות הנתבעת האם שלטה שליטה מלאה על חייו של המנוח, ניצלה את מצבו והפעילה עליו השפעה בלתי הוגנת בכתיבת הצוואה אשר אינה משקפת את רצונו האמיתי –

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 ****(המנוח) ואח' נ' ****(המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

ש. מה היה הקשר בין אמא לאבא

ת. שולט נשלט.

(עמ' 19 ש' 18-19)

ש. בהתנגדות שלך את טוענת שהוא פחד שאימך לא תטפל בו.

ת. כן הוא היה פוחד ממנה והיה רוצה לרצות אותה.

ש. ומה זה קשור לכתיבת הצוואה המתוקנת, האם היא לקחה את ידו וחתמה.

ת. לדעתי היא חתמה על הצוואה ולא הוא.

(עמ' 22, ש' 7-10).

128. סעיף 30 (א) לחוק קובע:

"הוראות צוואה שנעשתה מחמת אונס, איום, השפעה בלתי הוגנת, תחבולה או תרמית – בטלה".

129. השפעה בלתי הוגנת נתפסת כהתנהלות מצד הנהנה בעלת גוון פסול, שיש בה כדי לשנות או להסיט את רצונו החופשי של המצווה.

130. הדין הוא כי על המתנגד לקיום הצוואה הטוען להשפעה בלתי הוגנת מוטל הנטל להוכיח כי הצוואה אינה משקפת את רצונו האמיתי של המצווה, שכן נעשתה מתוך אותה השפעה אסורה (דנ"א 1516/95 מרום נ' היועמ"ש, פ"ד נב (2) 813 (1998); ע"א 2098/97 בוסקילה נ' בוסקילה, נה(3) 837 [פורסם במאגרים ביום 30/4/2001]; עוד ראו והשוו: ת"ע 45836-04-15 בוסקילה נ' ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח' [פורסם במאגרים ביום 20/09/20]).

131. עוד נפסק כי על הראיות המבססות את העילה להיות משמעותיות "ולא די בהוכחת חשש בלבד להשפעה זו." (ע"א 53/88 מנלה נ' ברנדווין, פ"ד מו(1), 48; פרשת מרום).

132. בענייננו יש לבחון האם הצוואה מיום 10.09.2017 משקפת את רצונו האמיתי של המנוח, או שמא הופעלה עליו השפעה בלתי הוגנת מטעם האם, שהובילה אותו לצוות כפי שציווה.

133. השפעה בלתי הוגנת אליה מכוון הדין היא אירוע חריג ובו מידת ההשפעה ואופייה מקימים מימד של שלילת רצונו החופשי של המצווה:

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 ****(המנוח) ואח' נ' ****(המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

"עניין לנו בהשפעה בלתי הוגנת, שאינה השפעה שגרתית מעשה יום יום, אלא השפעה שיש בה מרכיב של אי-הגינות על פי המושגים החברתיים והמוסריים שלנו" (ראו שוחט, פינברג ופלומין – "דיני ירושה ועזבון", סדן, התשע"ד – 2014, 124).

134. גם אם בית המשפט יתרשם כי הצוואה המונחת לפניו היא פרי השפעה מצד זה הנהנה או מי מטעמו, אין בכך להביא לבטלות הצוואה. בלב הבחינה השיפוטית ניצב רצונו החופשי של המצווה, והצוואה עלולה להיפסל אך אם יוכח כי נערכה שלא לפי החלטה עצמאית ובלתי תלויה של המצווה. כפי שנפסק בדנ"א 1516/95 מרום נ' היועץ המשפטי לממשלה (פ"ד נב(2) 864, 813:

"על דרך המטפורה: בהתבקשו ליתן תוקף לצוואה, ישאל בית-המשפט את עצמו: האם הייתה זו ידו ה'חופשית' של המנוח שכתבה את דבר-הצוואה – ידו שמוחו פקד עליה לכתוב את שכתבה – או שמא הייתה זו, אמנם, ידו של המנוח, אלא שאותה יד הולכה בידו של הזולת? לשון אחר: האם את רצון הזולת עשה המנוח או את רצונו-שלו?"

135. על כן, על בית המשפט להשתכנע בקיומו של מרכיב בלתי הוגן באותה השפעה וכי הצוואה היא פועל יוצא של אותו רכיב. נטל ההוכחה לקיומה של השפעה בלתי הוגנת מוטל על הטוען לקיומה. ע"א 245/85 יהודית אנגלמן נ' מרטה קליין, פ"ד מג (1) 772, 778; ע"א 130/77 עוזרי נ' עוזרי, פ"ד לג(2) 346, 353.

136. בע"א 2500/93 יעל שטיינר נ' המפעל לעזרה הדדית של ארגון עולי מרכז אירופה, פ"ד נ (3) 338, 344 נפסק כי ניתן ללמוד מגורמים שונים ומשתנים דבר קיומה אם לאו של השפעה בלתי הוגנת. בין היתר יש לבחון מצבו הפיזי של המצווה, מצבו הנפשי של המצווה וסוג תלותו בזולת, בדידותו וניתוקו אם לאו מאנשים אחרים, יחסיו עם האדם שהוא זקוק לו וקשריו עם אחרים. חיזוקו או חולשתו של משתנה ממשתנים אלו, יש בו להעיד על מידת השליטה של המצווה על רצונו.

137. בשל הקושי להוכיח קיומה של השפעה בלתי הוגנת במובן סעיף 30 לחוק, נקבעו בהלכה הפסוקה ראיות נסיבתיות ומבחנים לסייע בהוכחת קיומה. ראו ע"א 3828/98 רחל מיכקשווילי נ' דוד מיכקשווילי, פ"ד נד (2) 337, 342. בפרשת מרום (2) 813, בעמוד 827 ואילך, מפורטים אבני בוחן לשם סיוע בשאלת קיומה אם לאו, של השפעה בלתי הוגנת. בחינת המבחנים הללו על הנסיבות כאן מגלה כי לא התקיימו סממנים להשפעה בלתי הוגנת.

מבחן התלות והעצמאות

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 ****(המנוח) ואח' נ' ****(המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

138. השאלה העומדת בפני בית המשפט היא האם המצווה, בתקופה הרלוונטית לעשיית הצוואה, היה עצמאי הן מהבחינה השכלית-הכרתית והן מהבחינה הפיזית. ככל שבתקופה הרלוונטית, המצווה היה עצמאי יותר בכל אחת משתי הבחינות האמורות, תתחזק הנטייה לשלול קיומה של תלות המצווה באם המנוחה ולהיפך.

139. מן התשתית הראייתית שהונחה לפני, הוכח כי בעת עריכת הצוואה היה המנוח צלול קוגניטיבית, מודע היטב למצבו, קיבל החלטות בכוחות עצמו ועל דעת עצמו, כגון החלטתו שלא להמשיך בטיפולים, זיהה ותקשר עם הסובבים עימו, בילה בנופש משפחתי ונהג לטייל בגינה. ברם, המנוח היה מוגבל פיסית. עוה"ד **** תיארה כי הוא לא יכול היה לעלות לקומה העליונה במשרדה ועל כן הגיעה לביתו. המנוח נעזר במטפלת פרטית, אחות במקצועה, הגב' ****. בנסיבות אלה אני סבור כי המנוח היה עצמאי במידה מועטה. אין ספק כי התלות והקשיים הפיסיים גרעו מעצמאותו, ובוודאי יצרו תלות מסוימת שלו בעזרת הזולת.

140. תלות פיסית עשויה ליצור תלות נפשית והכרתית באופן שעלול לפגוע ברצון האדם המוגבל וזאת כתוצאה מהצורך שלו להיעזר באותו אדם שבו הוא תלוי. ברם, תלות פיסית, ואפילו תלות פיסית משמעותית, אינה בהכרח מובילה למסקנה כי האדם איבד את עצמאותו מבחינת קבלת החלטות והבעת רצון. על מנת לבחון את מידת התלות, ובפרט את מידת התלות באדם שכלפיו נטען כי השפיע השפעה בלתי הוגנת, יש לעבור למבחנים הנוספים, הם מבחני התלות והסיוע ומבחן הקשר עם הסביבה.

מבחן תלות וסיוע

141. מקום בו מתברר כי המצווה אכן לא היה עצמאי ונזקק לסיוע הזולת, יש לבחון את הקשר שהתקיים בינו לבין האם המנוחה, אם המצווה היה במצב של תלות מוחלטת באם. יש לבחון אם סייעו למצווה גם אחרים, שכן הדעת נותנת כי כאשר אנשים חולקים ביניהם את מטלות הסיוע, מידת תלות המצווה בכל אחד מהם היא קטנה יותר ומתמעט החשש להיווצרות תלות שעלולה לבסס פתח להשפעה בלתי הוגנת.

142. לטענת הנתבעת, המנוח אולץ למלא אחר מבוקשה של האם, היה נתון תחת מרותה וטיפול, שהיתה חזקה ממנו ובמיוחד לאור מצבו כחולה סיעודי ב**** המרוחקת, תלוי ברעייתו באופן מוחלט (ראה סע' 20 לסיכומי הנתבעת)

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 **** (המנוח) ואח' נ' **** (המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

143. בענייננו המנוח טופל על ידי צוות רפואי בהוספיס בית ובנוסף טופל על ידי הגב' ****, אחות במקצועה, שהוזמנה באופן פרטי ביוזמתה של האם, שאף שילמה לה על כך שכר. הגב' **** העידה כי נדרשה לסייע בטיפול בו בצורה אינטנסיבית - סייעה לו באופן אקטיבי להתגלח, להתלבש, בהחלפת תחבושות וכשנפל הוזעקה להרימו. עד יומו האחרון טיפלה בו הגב' **** במסירות והקרבה ואין חולק כי נטל הטיפול לא נפל על כתפיה של האם בלבד. מטעם זה הוכח כי קיבל סיוע גם מאחרים ולא היה תלוי באופן בלעדי באם המנוחה, יוצא אפוא כי מבחן התלות המוחלטת באם, אינו מתקיים במקרה דנא.

הגב' **** העידה על כך בחקירתה –

ש. קיבלת מינוי לטפל בו

ת. כן, זה היה מינוי פרטי. אשתו ז"ל **** זימנה אותי וידעה שאני עושה טיפולים אישיים והם הכירו אותי והיא ידעה שהוא ייענה לטיפול שלי שהוא די אינטימי. היא ידעה שהוא אוהב אותי ויסכים שאני אטפל בו. זה בזמן שהוא היה במצב חמור והוא רצה להיות בבית וטופל על ידי הוספיס בית. הוא היה צריך טיפול יותר אינטנסיבי, הם הגיעו פעם בשבוע לבדוק אותו וגם בטלפון. אני נתתי את הטיפול האישי יותר ועזרתי לו בדברים שלא יכל לעשות כי היה חלש. הייתי מגיעה פעמיים עד שלושה אליהם, גם לארח לו חברה ולעודד אותו ולהרים את רוחו ולעשות דברים כמו עזרה בגילוח ולהתלבש והחלפת תחבושות.

ש. קיבלת על זה שכר

ת. כן, קיבלתי שכר מ**** כי זה היה פרטי. היא הזמינה אותי ושאלה את דעתי לטפל בו כי לא הסכים לכל אחד, היא שאלה לגביי והוא הסכים. הגעתי בין פעמיים לשלוש, בדרכי פעמים ואם היה צריך יותר היא הייתה מזעיקה אותי, למשל אם נפל היא הייתה קוראת לי והייתי עוזרת להרים אותו.
(ראה עמ' 10 ש' 1-13)

***

ש. אני מבין שנתת לו טיפול אישי יותר, וכל זה באופן פרטי מטעמה של ****

ת. נכון, פרטי

(עמ' 15 ש' 13-14)

144. לאור האמור אני קובע כי המנוח קיבל סיוע גם מידי אחרים ולא היה תלוי רק באם המנוחה.

מבחן קשרי המצווה עם אחרים

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 **** (המנוח) ואח' נ' **** (המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

145. מבחן משנה זה מסייע לאמוד מידת התלות של המצווה באם המנוח. במידה ויתברר, כי המצווה בתקופה הרלוונטית היה מנותק לחלוטין מאנשים אחרים, או שקשריו עם אחרים היו מועטים ונדירים, תתחזק ההנחה בדבר תלותו באם המנוח.

146. מהעדויות שבפני עולה כי המנוח היה בקשרים עם אנשים אחרים זולת האם המנוח. האם עצמה, מיוזמתה שלה, הזמינה את הגב' **** **** באופן פרטי ואף שילמה לה עבור הטיפול במנוח.

147. הגב' **** **** אשר הגיעה באופן קבוע לטפל במנוח, העידה כי שימשה לו לחברה ולאוזן קשבת –

ש. הוא התייחס אליך כחברת משפחה או כאחות

גם וגם, בדברים מסוימים התייחס אלי כבת משפחה ואשת שיחה ובדברים אחרים ת. בנשואים הטיפולים, למשל כאשר היה מאוד חלש ולא יכל אפילו לשבת במקלחת ורעד על הכיסא ייעצתי לו לקלח אותו על המיטה כמו שעושים במקלחת. היה צורך בשלב מסוים לעשות זאת והוא הסכים לאחר שהסברתי לו בדיוק מה עושים, כמו גם לגבי החלפת תחבושות. גם אם היה צריך תרופות נגד כאבים, הוא שיתף לגבי תיאבון שיש לו או אין לו או קושי בהירדמות, הוא דיבר גם על דברים אישיים איתי כי היה לו יותר נוח לעשות את זה איתי. הוא בטח בי וידע שזה יהיה שמור אצלי.

ש. על מה היו השיחות

ת. בכללי על החיים, על המשפחה, על רגשות, על החמצות, על הלוואי ש.. וחבל ש.. (ראה עמ' 10 ש' 14-23)

****

ש. הוא שמח שבאת

ת. מאוד, הוא חיכה לי מאוד. היה לו חשוב שאני אומרת לו שאני אוהבת אותו ושאני חברה טובה של המשפחה וסמך עליי מאוד, רצה שנדבר על העבר קצת, היה הרבה הומור, הוא רצה לדבר על דברים שמחים ומצחיקים.

ש. לעודד את רוחו

ת. כן, וצחוק טוב לבריאות ואני בכלל כזו וזה טבעי לי, מה גם שמכירים אנשים הרבה שנים אז מדברים על דברים מצחיקים שקרו ב****. אלו היו נ ושאני השיחה בעיקר כאשר הייתה הפסקה מהדברים היותר כבדים.
(עמ' 11 ש' 2-9)

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 **** (המנוח) ואח' נ' **** (המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

148. בנוסף העידה בהמשך חקירתה כי גם אחותה של המנוחה, הגיעה מדי פעם לבקרו (עמ' 12 ש' 3-7), כך גם עולה מעדותה של הגב' **** אחותה של האם המנוחה (עמ' 5 ש' 13). כמו כן התובע העיד כי טיפל במנוח (עמ' 28 ש' 22, 27-28) והנתבעת עצמה טענה כי ביקרה את אביה, מכאן כי המנוח לא היה מבודד ומנותק והיו לו קשרים גם עם אנשים אחרים מלבד האם.

149. הנה כי כן, המנוח קיים קשר עם אנשים נוספים מלבד האם, במהלך התקופה הרלבנטית. הזמנת הגב' **** לטפל במנוח על ידי האם סותרת את הטענה בדבר ניתוק האב מאנשים אחרים. אין זה המקרה בו האם היא המטפלת היחידה במנוח והוא תלוי באופן בלעדי בה. הוכח כי המנוח לא היה מבודד ונתון להשפעת האם בלבד באופן המעורר חשד להשפעה בלתי הוגנת.

150. עוד ובנוסף ייאמר כי תמיכת בת הזוג היא טבעית ומתבקשת ובוודאי שאין לייחס לה מימד של חוסר הגינות. למעשה ההיפך הוא הנכון, הציפיה הבסיסית של כל אחד מבני הזוג היא, שכשיעלה הצורך ידאג לו בן הזוג השני ויטפל בו במסירות ובהקרבה, אין בין טיפול צמוד, ראוי ומסור בבן הזוג ובין השפעה בלתי הוגנת ולא כלום.

מעורבות בעריכת הצוואה

151. סעיף 35 לחוק קובע כדלקמן:

"הוראת צוואה, פרט לצוואה בעל-פה, המזכה את מי שערך אותה או היה עד לעשייתה או לקח באופן אחר חלק בעריכתה, והוראת צוואה המזכה בן-זוגו של אחד מאלה – בטלה".

152. הוראות סעיף 35 לחוק, מכוונות לשלוש חלופות, בהתקיים אחת מהן ניתן יהיה לקבוע כי קיימת מעורבות בעריכת הצוואה: מי שערך אותה, מי שהיה עד לעשייתה ומי שלקח באופן אחר חלק בעריכתה.

153. ההלכה הפסוקה היא כי לאור תוצאותיו הקשות של הסעיף, יש ליתן לו פרשנות דווקנית ומצמצמת (ראו למשל: ע"א 529/69 רוזנהויזר נ' כהן, פ"ד כד (2) 93).

154. בפסיקה נמצאה אבחנה בפרשנות אשר ניתנה לחלופות השונות בסעיף 35 לחוק. בעוד שהביטוי "מי שערך את הצוואה" פורש באופן דווקני ומצמצם כמתייחס לתהליך העריכת הלשונית של המסמך ויצירתו, תוך שנקבע כי פעולות הזוכה, ככל שהיו קודם לעריכת הצוואה או לאחר

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 **** (המנוח) ואח' נ' **** (המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

עריכתה, לא יפלו בגדרו הרי שהביטוי "לקח חלק באופן אחר בעריכתה" פורש באופן רחב ובפרשת בוטו להלן הגדיר אותו בית המשפט כ"עילת עוללות". במסגרת זו הרחיב בית המשפט את הביטוי והחילו גם על השלבים שקדמו לתחילת הליך ניסוח המסמך. כך, נקבע, כי גם מי שנטל חלק בהכנה ובתכנון של הצוואה יכול וייחשב כמי שנטל חלק באופן אחר בעריכתה (ראו ע"א 6496/98 **בוטו נ' בוטו**, פ"ד נד (1) 19, (ראו גם ש' שוחט, פגמים בצוואות, בעמ' 355-354).

155. הביטוי "לקח באופן אחר חלק בעריכתה" של הצוואה, הינו ביטוי גמיש ומתמלא תוכן בהתאם לנסיבות המקרה. המבחן האם פלוני לקח חלק בעריכת צוואה אם לאו, הינו בסופו של דבר, מבחן השכל הישר ויש לבחון את מידת המעורבות וחומרתה. ככל שהמעורבות הינה גדולה יותר, כך ייטה בית המשפט לראות בה כמעורבות הפוסלת את הצוואה. לא כך הדבר, כאשר מדובר בעזרה ותמיכה במנוח, לצורך הגשת רצונו בכתיבת צוואתו (ראו: ע"א 5869/03 **חרמון נ' גולוב**, נט(3) 1 (2004)).

156. עוד נקבע בפרשת בוטו, כי פעולת שליחות עבור מצווה הנוגעת לעריכת צוואה, כגון התקשרות עם עורך דין בנוגע לעריכתה, או שיחות עם המצווה, אינן נכנסות לגדרו של סעיף 35 להחוק (ראו: ע"א 6496/98 **בוטו נ' בוטו**, נד 19 (1) (2000)). פעולה מצומצמת כלשהי של הנהנה, אינה הופכת אותו בהכרח למי שלקח חלק בעריכתה של הצוואה.

157. הנתבעת טוענת, כי האם הייתה מעורבת בעריכת הצוואה - פנתה ביוזמתה לעוה"ד **** וביקשה ממנה לערוך את השינוי בצוואה מבלי שהמנוח יישאל לדעתו ולעמדתו. משנשאלה עוה"ד **** אם שוחחה עם המנוח על מנת לוודא כי השינוי המבוקש בעקבות התקרית **** הוא גם על דעתו, השיבה –

- ש. **את כותבת שהתקשרה אליך **** וביקשה לשנות, **** לא דיבר איתך**
- ת. לא דיברתי עם ****. אני הכרתי את שניהם כזוג נשוי לכל דבר ונקבעה לאחר מכן פגישה איתם.
- ש. **ואז היא סיפרה לך על האירוע השני המאוד חריג שארע בין המתנגדת **** לבין **** האם. היא גם סיפרה לך מה קדם לאירוע הזה.**
- ת. היא סיפרה לי שההורים הזמינו את ילדיהם ונכדיהם לצאת לכפר נופש למספר ימים, משהו ב**** לא זוכרת באיזה בית מלון והם היו במסגרת נופש. לא סיפרה לי מה היה במשך יומיים בנופש אך רק אמרה שקרה מקרה מאוד חריג בו הבת נתנה סטירת לחי מאוד חזקה עד כדי כך שעפו לה המשקפיים מהפרצוף ליד הילדים והנכדים.
- ש. **ואז ביקשה להוציא את **** מהצוואות ההדדיות.**

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 **** (המנוח) ואח' נ' **** (המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

ת. כיוורש אחר יורש ויורש **** הביע את הסכמתו. זו הייתה פגישה מקדימה.
 ש. **** לא השתתף בשיחה זו
 ת. בשיחת הטלפון **** לא היה אלא נכח בפגישה לאחר מכן. יתכן ש**** ישב לידה בעת שיחת הטלפון אבל אני לא דיברתי איתו, אני ניהלתי שיחה עם **** וביקשתי שתערוך בכתב את השינוי המבוקש בכתב ידה מאחר ומדובר בשינוי דרסטי וידעתי שזה יכול להתגלגל לבית המשפט ולכן ביקשתי את זה בכתב.
 (עמ' 6 ש' 12-26)

158. עוה"ד **** הבהירה בסעי' 9-10 לתצהירה ובחקירתה (עמ' 7 ש' 13-18, עמ' 8 ש' 28-31, 35) כי קיימה שתי פגישות ארוכות עם המנוח, בהן התרשמה כי המנוח היה צלול וכשיר לצוות וכי כך רצה שיעשה לאחר מותו, בעת חתימת הצוואה. ביום 04.09.17 נערכה הפגישה המקדימה בה סוכמו עיקרי הדברים (ראה נספח א' לתצהיר עוה"ד ****). אמנם בירור עמדת המנוח בפגישה המקדימה לא הוברר עד תום, אין אין בכך כדי ללמד שהצוואה לא שיקפה את רצונו. ביום 10.09.17 נערכה הפגישה השניה בה בטרם חתם המנוח על הצוואה – הקריאה לו עוה"ד **** את נוסח הצוואה החדשה, על מנת לוודא שהצוואה החדשה מבטאת את רצונו והמנוח הבין היטב את השינוי שבוצע (ראה סעי' 20 ב לתצהיר עוה"ד ****).
 כאמור, עדותה של עוה"ד **** לא נסתרה בחקירתה הנגדית והיא השתלבה ותאמה את מארג הראיות.

159. במקרה כזה יש לומר כי "הרי עורך-הדין ייפגש עם המצווה ויברר את רצונו, וכאשר עורך-הדין בעצמו אינו צד מעוניין בצוואה, הרי אין לחשוש כי יכניס איזו הוראה לצוואה מיזמתו מבלי שהיתה הוראה בנדון זה או לפחות הסכמה על כך מאת המצווה עצמו" (ע"א 99/86 זיידה נ' זיידה, פד"י (3) 105, 108).

160. לטענתה הנתבעת סמיכות הזמנים – מתום החופשה במלון **** ביום 28.08.17 ועד שפנתה האם לעוה"ד **** בדבר השינוי בצוואה ביום 31.08.17 מעוררת חשד כי הצוואה נרקמה בין האם לעוה"ד **** מבלי לערב את המנוח. בנסיבות בהן המנוח הכיר את עוה"ד **** והיא ערכה את שתי הצוואות הקודמות על דעתו, פניית האם לעוה"ד **** היתה סבירה ומתבקשת ואינה מעוררת כל חשד. ככל שמעורבות האם מתמצית בפנייה לעוה"ד **** בנוגע לעריכת הצוואה, אין מדובר בפעולה הנכנסת בגדרו של סעיף 35 כאמור.

161. מהמפורט לעיל השתכנעתי, כי מעורבותה של האם בעריכת הצוואה, גם אם היא הייתה היוזמת לשינוי, לא היתה בעוצמה שהביאה לאיון רצונו האמיתי והחופשי של המנוח והצוואה ההדדית נעשתה גם על פי רצונו של האב.

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 ****(המנוח) ואח' נ' ****(המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

הטענה לזיוף החתימה

162. הנתבעת טענה בסעי' 27 ד' לסיכומיה ובעדותה כי האם נצלה את חולשתו של האב ואילצה אותו לחתום על הצוואה ולא מן הנמנע כי האם היא זו שחתמה על הצוואה (עמ' 21 ש"ב 30-36, עמ' 22 ש' 10) שכן החתימה שונה מהצוואות הקודמות. הנתבעת, עליה נטל ההוכחה, לא ביקשה מינוי מומחה לכתב יד לצורך בדיקה האם כתב היד על גבי הצוואה הוא כתב ידו של המנוח וכמו כן לא הציגה אישור הערכה גרפולוגית מטעמה, משכך דין טענה זו להידחות.

הוראות הצוואה תואמות את נסיבות המשפחה והיחסים בה:

163. הנתבעת הציגה תמונה של מערכת יחסים טובה ואוהבת עם הוריה ואחיה בבגרותה, לפיה באה לבקרו בשבתות ובחגים כפי שהעידה בחקירתה (עמ' 18 ש' 6-7, 17-19, 24-31) ואף הציגה תמונות מהנופש המשפחתי בהן נראה כי המשפחה היתה מלוכדת. מנגד טוען התובע כי ההורים ראו בו ובילדיו את המשפחה היחידה שהייתה להם משך השנים וכי הנתבעת בבגרותה נתקה כל קשר עם המשפחה ולראייה פתחה את תיק האימוץ שלה בגיל 18. מהתם להכא אין חולק כי מאז הנופש המשפחתי במלון ****, אשר נועד לאחד את המשפחה ולגשר על הפערים שנוצרו, לא יצרה הנתבעת קשר עם ההורים עד יום מותם, לא מצאה מקום להתנצל, להביע חרטה על התנהגותה וליישר את ההדורים עימם. עובדה זו מקבלת משנה תוקף נוכח הידיעה כי סופו של המנוח היה קרוב וכל יום יכול היה להיות היום האחרון לחייו. בחקירתה טענה הנתבעת כי ניסתה להתקשר טלפונית והאם חסמה את דרכה ואף הגיעה לביתם פעם אחת מבלי שנתנו לה להיכנס. לטעמי, לא ניתן לראות בניסיונות מעטים אלו, ככל שאכן התקיימו, ניסיון כן ואמיתי, בו השקיעה הנתבעת מאמץ לחדש את הקשר, לכל הפחות עם האב בערוב ימיו, אותו אב אשר לדבריה העניק לה אהבה עד ליום מותו. משנשאלה על כך בחקירתה השיבה –

ש. אבל אמרת שכן היית

ת. חודשים וחצי לפני שנפטר לא הייתי, מאז הארוע ב**** לא הייתי.

***

ש. ניסית לראות אותו אחרי ****

ת. כן, הרבה פעמים.

ש. איך ניסית

ת. הגעתי לשם.

ש. איפה זה כתוב

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 ****(המנוח) ואח' נ' ****(המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

ת. לא כתבתי את זה. אבל הגעתי פיזית ל**** לאחר שחברה הקפיצה אותי לשם. ניסיתי ליצור קשר מספר פעמים טלפונית והגעתי פעם אחת עם חברה ל****, אני לא זוכרת מתי אבל משהו כמו בסוכות. הגעתי עד לדלת ולא פתחו לי, אמא לא פתחה.

ש. דפקת על הדלת ואביך בבית באותה תקופה כי טענת שלא יכול לזוז מהבית

ת. לא אני טענתי שלא יכול לזוז אלא **** טענה את זה.

ש. דפקת על הדלת ואף אחד לא ענה לך

ת. נכון

ש. ואז הלכת משם

ת. נכון

ש. זה מבחינתך ניסיון ליצור קשר

ת. אני אמרתי שמספר פעמים ניסיתי ליצור קשר ופעם אחת גם הגעתי לשם.

ש. ומאז לא ניסית יותר

ת. בטח שניסיתי אבל היא ניתקה לי את הטלפון כל הזמן בפנים, פעם אחת היא ענתה ושאלה מי זה אמרתי ש**** ואז היא חשבה שזו**** גיסי, וכאשר הבינה שזו אני ניתקה לי. בחודש מרץ לאחר מכן אני מקבלת הודעה שאמא שלי גם מתנה (צ"ל מתה). אבל לגבי אבא אף אחד לא טרח להודיע לי, כאשר **** יודע את הכתובת שלי וגם שלח אליי את הצוואה לכתובת שלי.

(עמ' 22 ש' 17-18, 22-36 ; עמ' 23 ש' 1-6)

164. לטענת הנתבעת האם היתה אישה דומיננטית והאב סר למרותה ולשיטתה מערכת יחסים זו של שולט ונשלט והפחד מפני האם הם שהביאו את המנוח להיכנע לדרישותיה להדיר את הנתבעת מהצוואה. לשיטתה, אין זה סביר כי האב ינשל אותה מצוואתו, בעוד שהתובע גורס כי בין ההורים שררה אהבה והרמוניה וכל החלטה נעשתה בצוותא. התרשמותי היא כי היחסים בתוך המשפחה לא היו תקינים וזאת בלשון המעטה. הנתבעת נותקה, הלכה ולמעשה, מהמשפחה עוד בילדותה ויחסיה עם האם היו יחסים קשים מאד. ניסיונה של הנתבעת לשוות תמונה של משפחה נורמטיבית עם קשרים חמים לא צלח. לא מן הנמנע כי יחסו של האב אל הנתבעת היה טוב יותר, או פחות גרוע, מזה של האם, אך מהמכלול עולה כי מערכת היחסים לא הייתה תקינה, גם לא עם האב עצמו, והדברים הגיעו לשיאם באירוע שהתרחש במלון קיבוץ ****. מדובר באירוע שלא ניתן להפריז בחריגותו. אלימות פיסית של בת כלפי אמה המבוגרת וככל הנראה גם אלימות מילולית כלפי האם והאב גם יחד, מהווים נסיבות חריגות ויוצאות דופן במידה כזו, היכולות להסביר את רצון ההורים לשנות את צוואתם. קל וחומר כאשר גם לפני אותו אירוע היחסים היו קשים ומרוחקים. האב נכח באירוע, עגמת הנפש העצומה שנגרמה לו בעקבות התקרית, האכזבה שחוה לאחר האירוע משהנתבעת לא התנצלה

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 ****(המנוח) ואח' נ' ****(המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

בפניו חרף מצבו, העובדה כי הנתבעת לא מצאה את כוחות הנפש ואת הרצון להתנצל בפני הוריה על התנהגותה, כל אלה מלמדים על הניתוק הקשה ביחסים, שהניסיון לחדשם במלון ****, הביא למפח נפש כבד להורים, מפח נפש שהביא אותם לשנות את צוואתם.

165. ניתן לשאול האם אירוע אחד, חריג ככל שיהיה, יש בו הצדקה להדיר יורש טבעי מירושתו. אלא שבמקרה זה האירוע החריג הגיע על רקע של יחסים לא תקינים בלשון המעטה מזה שנים רבות, שהאירוע החריג היה מעין שיא של אותם יחסים רעועים ובמידה רבה היה בו יותר מהכלל מאשר היוצא מהכלל.

166. בהקשר זה של תחושת הצדק או המוסר ביחס לצוואה יש לחזור לדבריו של כב' השופט חשין בע"א 1212/91 קרן-לב"י ואח' נ' פליציה בינשטוק ו-4 אח', פ"ד מח(3), 705, שם קבע כי:

"התעלמות מרצונו של המת יש בה מידה גדושה של פאטרנליזם – אפשר אף פגיעה בכבוד האדם – ויהיו מי שיוסיפו ויאמרו, כי יש בה בהכרעה לא-מעט התנשאות וארוגנטיות: שהחי יקבע את גורלו של המת, על אף שהמת הביע רצונו – בלשון שאינה משתמעת לשתי פנים – כיצד יחולק רכושו לאחר-מותו. בעודו בין החיים החליט פלוני על מעשיו כרצונו, ואיש לא אמר לו מה יעשה; עתה, משהלך לעולמו, החי מחליט עבורו, ובניגוד לרצונו המפורש ומקציני-בלשון יאמרו, הנה נתקיימה בנו האמירה: כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת".

סוף דבר:

167. ההתנגדות נדחת. שוכנעתי כי המנוח היה צלול בעת עריכת הצוואה וחתיתתו עליה וכי תוכן הצוואה שיקף את רצונו החופשי והאמיתי.

168. ניתן להבין ללב הנתבעת המתקשה להשלים עם צוואת המנוח. אולם בית המשפט אינו מחליף את שיקול דעתו של המצווה. אין זה מתפקידו של בית המשפט לשפוט מוסרית את המצווה ולהעמיד תחת ביקורתו את שיקול דעתו, עת בחר המצווה להנחיל את רכושו כפי שבחר. תפקידו של בית-המשפט לבחון האם המנוח היה כשיר לצוות בעת עריכת הצוואה והאם הצוואה משקפת את רצונו האמיתי של המצווה ובעניין זה כאמור המסקנה המתבקשת היא כי צוואת המנוח משקפת נכונה את רצונו.

169. לאור האמור ניתן בזאת צו לקיום צוואת המנוח מיום 10.09.2017.

170. התובע רשאי להגיש פסיקתא לחתימת בית המשפט.

בית משפט לענייני משפחה בקריית שמונה

ת"ע 15863-08-19 ****(המנוח) ואח' נ' ****(המנוח) ואח'

תיק חיצוני:

באשר להוצאות המשפט: משנדחתה ההתנגדות אין מנוס מפסיקת הוצאות. יחד עם זאת נסיבותיו של תיק זה אינן קלות. זוג הורים שבחר לאמץ שני ילדים ולבנות משפחה, כאשר בפועל המשפחה לא תפקדה כמעט מראשיתה ולמרבה הצער גם אקורד הסיום של התא המשפחתי היה צורם במיוחד. לפיכך אני סבור כי יש לפסוק הוצאות מתונות התואמות את ההליך ואת הצדדים המעורבים. הנתבעת תשלם לתובע הוצאות משפט ושכ"ט עו"ד בסך כולל של 10,000 ₪. הסכום ישולם בתוך 30 יום שאם לא כן יישא הפרשי הצמדה וריבית כחוק.

המזכירות תמציא לצדדים ותסגור תיק זה.

ניתן לפרסום בהשמטת כל פרט מזהה.

ניתן היום, ג' אלול תשפ"א, 11 אוגוסט 2021, בהעדר הצדדים.

רון ארנון, שופט